

STUDII DE STRATEGIE ȘI POLITICI (SPOS) 2012

SINTEZE

- STUDII DE STRATEGIE ȘI POLITICI (SPOS) 2012 -

ISSN 1843-1372

© Institutul European din România, 2013

Bd. Regina Elisabeta nr. 7-9

Sector 3, București

www.ier.ro

Grafică și DTP: Monica Dumitrescu

CUVÂNT ÎNAINTE

Promovarea unor politici publice bazate pe cercetări prealabile, riguros fundamentate, reprezintă un element esențial în furnizarea unor rezultate de calitate și cu impact pozitiv asupra vieții cetățenilor. Institutul European din România, în calitatea sa de instituție publică cu atribuții în sprijinirea formulării și aplicării politicilor Guvernului, a continuat și în anul 2012 programul de cercetare-dezvoltare dedicat *Studiilor de strategie și politici (Strategy and Policy Studies – SPOS)*.

Programul SPOS își propune să sprijine fundamentarea și punerea în aplicare a politicilor Guvernului României în domeniul afacerilor europene prin oferirea de informații și soluții alternative decidenților politici.

În anul 2012, în cadrul acestui proiect au fost realizate *patru studii*, care au abordat arii tematice relevante pentru evoluția României în context european. Cercetările au urmărit furnizarea unor **elemente de fundamentare** și a unor propuneri de măsuri în domenii cheie precum **politica de migrație** (*Perspectivile politicii de migrație în contextul demografic actual din România*), **sistemul de coordonare a afacerilor europene** (*Coordonarea afacerilor europene la nivel național. Mecanisme de colaborare între Guvern și Parlament în domeniul afacerilor europene. Studiu comparativ în statele membre UE*), **politica fiscală** (*Taxarea tranzacțiilor financiare și consecințele sale asupra creșterii economice, stabilității financiare și finanțelor publice*) și **politica de comerț exterior** (*Perspectivă și provocări ale exporturilor românești în perioada 2010-2014, prin prisma relațiilor comerciale bilaterale și regionale ale Uniunii Europene*).

În final, adresez mulțumirile mele atât cercetătorilor, cât și tuturor celor care au sprijinit derularea acestei cercetări.

Gabriela Drăgan

Director general al Institutului European din România

CUPRINS

Studiul nr. 1	
<i>Perspectivile politicii de migrație în contextul demografic actual din România</i>	7
Studiul nr. 2	
<i>Coordonarea afacerilor europene la nivel național. Mecanisme de colaborare între Guvern și Parlament în domeniul afacerilor europene. Studiu comparativ în statele membre UE</i>	15
Studiul nr. 3	
<i>Taxarea tranzacțiilor financiare și consecințele sale asupra creșterii economice, stabilității financiare și finanțelor publice</i>	22
Studiul nr. 4	
<i>Perspectivă și provocări ale exporturilor românești în perioada 2010-2014, prin prisma relațiilor comerciale bilaterale și regionale ale Uniunii Europene</i>	30

Studiul nr. 1

Perspectivile politicii de migrație în contextul demografic actual din România

Autori: Dr. **Bogdan Alexandru SUDITU** (coordonator)
Dr. **Gabriela PRELIPCEAN**
Dr. **Daniel Celu VÎRDOL**
Dr. **Oana Ancuța STÂNGACIU**

Studiul își propune să realizeze o evaluare de ansamblu a tuturor formelor de migrații și mai ales a corelațiilor dintre acestea și transformările demografice din România. Obiectivul general al lucrării este de a analiza fenomenul migrației și politicile aferente acestuia în contextul transformărilor profunde a structurilor demografice din România.

Fără a generaliza, problematica transformărilor demografice din România ultimelor două decenii a avut o abordare polarizată: efectele demografice negative, îmbătrânire și dependență demografică, reduceri ale numărului de locuitori, fiind apreciate a fi rezultatul preponderent al scăderii natalității, accentuării mortalității și schimbării practicilor demografice familiale în contextul extinsei perioade de tranziție economică, iar efectele migrațiilor au fost evaluate auxiliar,

* **Bogdan Alexandru Suditu** este lector universitar doctor la Universitatea din București, Facultatea de Geografie. Domenii specifice de interes: mobilitatea rezidențială și migrații, planificare urbană și teritorială, locuire, strategii de dezvoltare teritorială și regională, toponimie. A efectuat stagii de cercetare în străinătate în calitate de bursier al Guvernului României și al Guvernului Francez; studii la École Nationale d'Administration din Strasbourg – Franța. Activitate de cercetare în echipe pluridisciplinare naționale și internaționale.

Gabriela Prelipcean este profesor universitar doctor la Departamentul de Economie al Universității „Ștefan cel Mare” din Suceava. Domeniile de interes sunt economie internațională, economia evenimentelor extreme (catastrofe naturale, accidente tehnologice, terorism), regionalizare și clusterizare, migrație. A efectuat stagii de cercetare în străinătate în calitate de bursier Fulbright, la Elizabethtown College of Pennsylvania, SUA, IZA - Institute for the Study of Labor, Bonn, Germania, Dublin University, Irlanda, Universitatea din Bologna, Italia ș.a. Are o bogată activitate științifică și de cercetare, materializată prin articole și studii, contracte și granturi, recunoscută atât pe plan național, cât și internațional.

Daniel Celu Virdol este doctor în geografie, director adjunct în cadrul Institutului Național de Statistică. Este reprezentant al României la Oficiul de Statistică al Comisiei Europene – Eurostat din 2002 în problemele legate de “Sistemele Informaționale Geografice pentru Statistică”. Este beneficiar al unor stagii de pregătire la Eurostat. Este punctul de contact al României pentru „European Forum of GeoStatistics”.

Oana Ancuța Stângaciu a obținut doctoratul în economie și afaceri internaționale la Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” Iași. Este asistent universitar la Universitatea „Vasile Alecsandri” din Bacău, Facultatea de Științe Economice și consilier superior la Direcția Județeană de Statistică Bacău, Biroul de Analiză, Sinteză și Diseminare date statistice. Activitatea publicistică și de cercetare a presupus aprofundarea unor domenii specifice de interes precum: micro și macroeconomie, analiza statistică a mediului de afaceri și a disparităților în profil teritorial, previziunea macroeconomică, specializarea și convergență regională.

mai mult sub raportul efectelor economice ale remitențelor decât sub cel al rolului lor în dinamica demografică globală a comunităților.

Cadrul metodologic al studiului

Lucrarea tratează într-o primă etapă aspecte terminologice și metodologice privind migrațiile, analizând sub raport teoretic factorii generatori ai migrațiilor, dar și dispozitivele statistice de înregistrare a acestora. Având în vedere faptul că fenomenele analizate nu sunt specifice doar teritoriului României, ci sunt fenomene care se manifestă și preocupă și celelalte state ale Uniunii Europene (UE), studiul prezintă sintetic maniera în care migrațiile sunt abordate în documente strategice europene privind dezvoltarea teritorială, cadrul legislativ național și comunitar specific, precum și o perspectivă a fenomenelor îmbătrânirii demografice și a prezenței imigranților în statele europene. În contextul integrării comunitare a țării noastre, cele mai multe dintre studiile dedicate pierderilor demografice și migrațiilor abordează preponderent migrațiile externe. Ținând cont de transformările demografice care au afectat regiunile României, atât mediul urban cât și cel rural, s-a apreciat drept necesară realizarea unor *analize teritorializate* ale fenomenului migrațiilor interne. Sunt astfel analizate tematic, cronologic și în context socio-economic principalii indicatori ce caracterizează migrațiile interne. *Informațiile statistice* privind migrațiile urban-rural, urban-urban, rural-urban, rural-rural contribuie la înțelegerea fenomenelor demografice asociate, dar și la conturarea disparităților teritoriale regionale.

Utilizând datele statistice oficiale, au fost identificate și caracterizate fluxurile de emigranți români, dar și cele ale imigranților în România. Pentru a completa tabloul migrațiilor interne, au fost analizate direcțiile și volumul fenomenului emigrației și imigrației, pe sexe, grupe de vârstă, naționalități, țara de destinație, regiuni de dezvoltare și județe de plecare și de sosire. Cuantificarea migrațiilor a permis contextualizarea politicilor publice corelate privind migrația, precum și corelarea acestora cu fenomenele demografice extreme (tendința de depopulare, îmbătrânire demografică etc.) și economice. De asemenea, au fost analizate în profil teritorial dezechilibrele demografice induse de migrații diferențiate și implicațiile fenomenului de migrație asupra dezvoltării economice și a populației în România. În final, studiul prezintă o serie de concluzii și recomandări de politici.

Care sunt factorii generatori ai migrației ?

Pentru a putea oferi argumente pentru propunerile de politici publice necesare în domeniul migrației, în cadrul studiului sunt analizate și evaluate fluxurile de migrați, interni și internaționali, dar și dinamicele transformărilor

demografice regionale și locale din România. În această perspectivă și în concordanță cu termenii de referință stabiliți, studiul analizează relația dintre migrații și structuri demografice, prin prisma a trei componente principale: *migrațiile interne, migrațiile internaționale, dar și din perspectivă economică și teritorială.*

O tendință îngrijorătoare este aceea de îmbătrânire a populației. România se confruntă cu un proces lent, dar constant de îmbătrânire a populației. Un factor care influențează scăderea populației este fenomenul migrației, țara noastră confruntându-se cu un fenomen masiv de migrație (internă, dar mai ales externă). Această migrație dinspre zone mai puțin dezvoltate (zone rurale sau orașe mici) către ariile urbane dinamice economic sau către alte state, a condus la un dezechilibru în ceea ce privește repartiția și structurile socio-demografice ale populației și chiar la o accentuată depopulare în anumite zone.

Rezultatele recensământului din 2011 evidențiază o ***dimensiune neașteptat de mare a migrației externe***, ceea ce amplifică gradul de deteriorare a tabloului demografic general. În studiile sale dedicate situației demografice a României, V. Ghețău (2004, 2007) semnală faptul că actuala situație demografică a țării este rezultatul cumulată al complexelor evoluții ale natalității (fertilității), mortalității și migrației externe în ultimele două decenii.

Contextul socio-economic al crizei poate fi considerat responsabil de creșterea mortalității în prima jumătate a anilor '90 și de recrudescența migrației externe începând cu a doua jumătate a aceluiași deceniu. Contextul economic și social al tranziției nu poate fi însă străin de evoluția natalității, îndeosebi în ultimii ani. V. Ghețău (2007) consideră că deteriorarea situației demografice a atins dimensiuni atât de mari, încât orice tentativă de a elabora o prognoză a populației României prin cunoscutele metode de analiză, ajustare, corectare și extrapolare a tendințelor trecute și actuale ale fertilității, mortalității și migrației externe nu își poate găsi nicio fundamentare în actualele caracteristici ale situației demografice. În acest context, autorii consideră că România are nevoie de o viziune realistă asupra dezvoltării sale economice și sociale în următoarele decenii. În definirea și structurarea unei strategii de dezvoltare durabilă, populația este elementul central și nicio nouă reconstrucție a societății românești nu ar putea fi elaborată și transpusă în realitate fără semne de redresare a stării demografice. Din această perspectivă, componenta majoră a unei strategii de dezvoltare durabilă ar trebui să fie însăși stoparea derapajului demografic în care se află România. Nu în ultimul rând, *globalizarea și integrarea europeană* au impulsivat mișcările din economia mondială, indiferent că este vorba de circulația persoanelor, a bunurilor și a capitalului.

Migrația – joc cu sumă nulă sau win-win?

În ultimii ani, migrația a devenit un cuvânt cheie pentru factorii decizionali din orice țară, consecințele acesteia fiind nenumărate (economice, demografice, sociale și psihologice). În literatura de specialitate, conceptul a suportat multiple actualizări la nivelul definițiilor, iar procesul migraționist a suferit modificări importante, atât la nivelul fluxurilor, cât și a stocurilor, care s-au situat, în general, la un nivel superior. Migrația afectează atât migranții cât și familia și prietenii rămași acasă și populația din țara gazdă (Prelipcean, 2009). Ideea care se desprinde din analizele economice și din dezbaterile publice se referă la beneficiile părților implicate în proces (migranți, țara de origine, țara de destinație). Procesul migrațiilor nu poate fi considerat un joc cu sumă nulă, în care doar o parte câștigă, iar cealaltă pierde. Efectul global net este pozitiv, însă nu poate fi negată existența câștigătorilor și a perdanților procesului migraționist. În ansamblul său, migrația este influențată de o combinație de factori economici, politici și sociali asociați țării/locului de origine a migrantului (*factori de plecare*) sau țării/locului de destinație (*efect de atracție*). Din punct de vedere istoric, prosperitatea relativă economică și stabilitatea politică a Uniunii Europene a avut un rol de atracție considerabil asupra imigranților. În țările de destinație, migrația internațională poate fi un instrument pentru a depăși unele lipsuri în piața forței de muncă. Cu toate acestea, numai migrația internațională singură nu va putea inversa tendința actuală de îmbătrânire a populației observate în multe regiuni ale UE.

Migrația, așa cum se precizează în *Hotărârea Guvernului nr. 498*¹, reprezintă o realitate care va continua să existe atât timp cât vor exista discrepanțe din punctul de vedere al bunăstării și al dezvoltării între diferitele regiuni ale lumii. Fenomenul migrațiilor poate reprezenta o șansă pentru că este un factor de schimburi umane și economice și, de asemenea, pentru că permite persoanelor să își realizeze aspirațiile. Migrația s-a transformat de-a lungul timpului dintr-un proces regional, determinat de factori economici, sociali, naturali sau politici, într-un fenomen global, în prezent fiind cuantificat la aproximativ 3% din populația totală.

Toate statele lumii sunt implicate în fluxurile migratorii internaționale, acestea având fie calitatea de loc de origine, fie de tranzit ori destinație sau, în unele cazuri, toate simultan. Migrația internațională (voluntară sau forțată) a devenit o parte importantă a existenței globale. Astfel, se poate spune că un management eficient al migrației poate juca un rol important în ceea ce privește dezvoltarea economică, reducerea sărăciei și atenuarea dezechilibrelor demografice locale și regionale. Fluxurile de migrație sunt tot mai dinamice, în fiecare an, începând cu anul 2002 stabilindu-se în Europa între 1,5 și 2 milioane de noi imigranți.

¹Hotărârea Guvernului nr. 498 din 18 mai 2011 pentru aprobarea Strategiei naționale privind imigrația pentru perioada 2011-2014.

Cu toate că abordările naționaliste și conservatoare au o perspectivă negativă asupra imigrației, și în ciuda implicațiilor sale complexe, procesul ar trebui să fie privit ca o oportunitate, atât pentru reechilibrarea demografică, cât și pentru o economie europeană dinamică.

Tendențe recente și previziuni demografice pentru România

Reducerea populației României este o constantă a ultimelor decenii, iar scăderea natalității și creșterea numărului populației vârstnice (peste 65 de ani) confirmă procesul de îmbătrânire demografică (dată în principal de structura pe vârste a populației). Datele înregistrate indică atât tendințele pe termen lung ale fertilității și mortalității, cât și efectele pe termen scurt și mediu ale migrației și ale politicilor demografice. Efectele demografice și economice ale acestei evoluții se vor resimți în timp și vor atrage schimbări la nivelul populației școlare, a populației apte de muncă.

Dinamica demografică a ultimului deceniu confirmă faptul că populația României a scăzut. Analiza comparativă a informațiilor statistice obținute în cadrul recensămintelor populației din 2002 și 2011 arată că cea mai mare parte a localităților României au pierdut populație, urmare a unui spor natural și migratoriu negativ. Valori pozitive ale raportului, indicând creșteri ale mărimii demografice, caracterizează marile orașe și zonele lor periurbane. Restul teritoriilor situate în afara arealelor de polarizare urbană au suferit pierderi demografice semnificative, fie determinate preponderent de un spor natural negativ, marcat de o creștere a mortalității și o redusă natalitate, fie rezultat al migrațiilor către alte regiuni sau alte state.

Analiza comparativă a datelor privind migrațiile de la recensămintele populației din anii 2002 și 2011 permite ilustrarea intensității și dinamismului fenomenului migrațiilor în România. Hărțile tematice referitoare la numărul celor plecați temporar sau pentru perioade mai îndelungate în țară sau străinătate demonstrează faptul că migrațiile sunt realități ce antrenează un număr mare de cetățeni români, fapt care impune o atentă analiză a efectelor sociale, demografice sau economice a acestora. Prima concluzie rezultată din cuantificarea situației celor absenți (migranți) la momentul recensămintelor este că între 2002 și 2011 numărul celor plecați de la domiciliu pentru perioade mai mari a crescut exponențial. Pe de altă parte, cea mai mare parte a celor absenți de la domiciliu în momentul ultimului recensământ erau plecați în străinătate.

Distribuția pe județe a plecărilor cu domiciliul evidențiază faptul că, mai ales în ultimii 10 ani, există centre urbane ce „alimentează” cu migranți alte zone din România. Municipiul București, prin gradul ridicat de urbanizare, contribuie cu o mare parte a migranților înregistrați la nivel național.

Distribuția pe județe a migranților evidențiază faptul că, în toți anii analizați în studiu, există mai multe centre ce „alimentează” cu migranți piața forței de muncă din străinătate. Din municipiul București, prin oportunitățile pe care le oferă, pleacă o mare parte a emigranților de la nivel național (16,0%), acesta făcând notă discordantă cu celelalte județe din acest punct de vedere în toată perioada analizată. Un alt județ ce reprezintă un pol al emigrației spre străinătate în perioada 1990-2010 este Timiș – acest județ, la fel ca municipiul București, face notă discordantă cu celelalte județe în toată perioada analizată, contribuind cu 12,4% din totalul emigranților. Alte județe în care se concentrează un număr mare al persoanelor ce au emigrat în străinătate, mai ales în primii ani, sunt tot județe din vestul și centrul României (Sibiu, Brașov, Cluj și Arad), în timp ce celelalte zone dețin ponderi mult mai mici.

Dacă în anii '90, fluxul de migrație spre străinătate a fost prezent la toate categoriile de vârstă, având intensitate maximă la copiii sub 18 ani și la tinerii cu vârsta cuprinsă între 26 – 40 ani, în prezent tendința de a pleca în străinătate este prezentă doar la populația cuprinsă între 26-40 ani, în timp ce la celelalte categorii de vârstă soldul migrației externe este pozitiv. Principalele regiuni, din care s-a emigrat au fost Centru, Vest – datorită ponderii mari a populației de naționalitate maghiară și germană - București Ilfov și Nord-Est, iar regiunile ce au primit imigranți au fost Vest, București Ilfov și Nord-Est, astfel că București Ilfov are un sold migrator pozitiv, Nord-Est înregistrează un sold pozitiv doar în anumiți ani, în timp ce în celelalte regiuni soldul migrației externe a fost negativ pe întreaga perioadă.

Caracteristicile fenomenului în România se referă la faptul că țara noastră a devenit atât țară de origine, cât și de destinație a migrației internaționale, însă statutul este de țară de emigrație netă. De asemenea, a crescut numărul persoanelor care migrează în tranzit teritoriul național, România având responsabilități suplimentare legate de poziționarea la frontiera estică a UE (migrație ilegală, trafic de persoane, migrație voluntară). Politica legată de migrație în România a avut în vedere adoptarea de acte normative, înființarea unor instituții cu atribuții în domeniul migrației și cooperarea cu alte state (Stoica, 2011). Mișcările la nivelul fluxurilor internaționale ale forței de muncă creează distorsiuni pe piața internă a forței de muncă din România (structură, specializare, segmentare), dezechilibre ale structurii demografice cu implicații economice (evoluția indicatorilor macroeconomici, efecte fiscale, remitențe) și asupra sistemului de securitate socială.

După 1990, și România a fost practic obligată să pună la punct un sistem de gestionare a migrației. Astfel, în primul val, au plecat inginerii, tehnicienii și medicii în SUA, Canada sau Franța. Au urmat informaticienii, economiștii și profesorii. În ultima perioadă, asistăm și la o migrație masivă a forței de muncă necalificate sau mediu calificate. Principalele țări în care muncesc românii sunt Italia, Spania, Israel, Germania și Marea Britanie. Două treimi din banii trimiși în țară vin de la românii plecați la muncă în Italia și Spania. De exemplu, în anul

2007, aceștia au trimis în țară 6,5 miliarde euro, în creștere față de anul 2006, când remitențele au reprezentat 5,5 miliarde euro. În general, românii care pleacă în străinătate reprezintă o forță de muncă competitivă, bine instruită. Absolvenții de învățământ superior reprezintă circa 10%-12% din totalul persoanelor emigrate legal, 26% dintre emigranții oficiali sunt absolvenți ai învățământului liceal și postliceal, cei cu studii profesionale și tehnice reprezintă aproximativ 9%, în timp ce mai puțin de o treime din totalul emigranților o dețin persoanele care au absolvit doar școala primară sau gimnaziul (Ghețău V., 2007).

Analizele realizate au ca punct de plecare observația că de peste două decenii se înregistrează un declin tot mai evident al populației României (de la 23 de milioane în 1990, la 21,4 milioane în 2008, respectiv 19,5 milioane locuitori, conform datelor privizorii ale recensământului populației din 2011), iar acest proces se va accentua până în 2050 (doar 16 milioane persoane). ***Mai gravă este însă deteriorarea semnificativă a structurii pe grupe de vârstă a populației.*** Scăderea ponderii populației tinere a început încă din deceniul 1980-1990, după care efectul reducerii mediei anuale a acesteia s-a accentuat prin scăderea ratei fertilității. În 2030, numărul tinerilor se va reduce în toate regiunile cu 26 - 40%, iar până în 2050 reducerea va fi de 44 - 63% (scăderi mai mari în Sud-Vest Oltenia și Sud-Est). ***Pe fondul scăderii numărului de tineri, ponderea populației adulte va scădea accentuat în special după 2030, ajungând la 58%.*** Mai exact, în 2050 populația adultă din România va fi de 9,4 milioane persoane, cu 5,6 milioane persoane mai puțin decât în prezent. Referitor la ***ponderea persoanelor dependente***, trebuie arătat mai întâi că ponderea populației vârstnice va crește până în 2050 de la 15% la 32%, iar ponderea tinerilor se va reduce de la 15,5 la sub 10%, ceea ce va accentua dezechilibrele (în special în București-Ilfov și Sud-Vest Oltenia) pe piața forței de muncă.

Procesul accelerat de îmbătrânire a populației are la bază viitoarea reducere a segmentului de tineri (ponderea tinerilor va scădea semnificativ la valori de 0,14 - 0,24 tineri/ persoane adulte) și creșterea speranței de viață, acest proces fiind evidențiat de creșterea indicelui de îmbătrânire de la circa 97 (pentru București-Ilfov 117) la 235-240 în perspectiva anului 2050. În concluzie, se observă o scădere dramatică a populației, schimbarea defavorabilă a structurii pe vârste în sensul îmbătrânirii accentuate a populației.

Concluzii și recomandări

În contextul în care România pierde populație se pune problema identificării de soluții pentru, pe de o parte, menținerea unui echilibru demografic în arealele care pierd populație și în care îmbătrânirea demografică este evidentă, iar pe de altă parte, care sunt măsurile pentru a încuraja natalitatea în cadrul populației

migrante. Deși pare paradoxal, o mobilitate dinspre teritoriile periferice dezavantajate către arealele urbane polarizatoare a unei persoane/unui cuplu, nu conduce implicit la o contribuție directă pentru asigurarea unui trend demografic durabil, fertilitate și implicit asigurarea schimbului de generații. Tocmai de aceea trebuie ca fenomenul migrației să fie abordat integrat în corelație cu măsurile privind accesibilitatea serviciilor de sănătate și educație, locuință etc.

Rezultatele studiului au arătat că migrațiile rural-urban nu mai au ponderi semnificative în balanța migrațiilor. Mai mult, se remarcă o selecție a migranților, majoritatea migranților originari din zonele rurale (luate în ansamblu, fără departajări teritoriale legate de izolarea acestor zone rurale) fiind tineri, absolvenți de studii superioare. Majoritatea tinerilor vizați își stabilesc reședința în orașe polarizatoare după încheierea studiilor. Această constatare permite identificarea unor aspecte legate de mobilitatea/imobilitatea tinerilor din mediul rural (exceptând comunele din zonele periurbane) în corelație cu nivelul de instruire.

Nivelul redus de instruire trebuie înțeles ca fiind rezultatul lipsei cadrelor didactice specializate în aceste zone și înlocuirii acestora cu suplinitori slab pregătiți. Mai mult, în condițiile menționate, migrațiile sunt orientate mai mult către internațional decât către alte zone din România. Tocmai de aceea, migrațiile interne trebuie analizate integrat cu interpretarea condițiilor din zonele de plecare și cele de sosire. În cadrul migrațiilor urban-rurale, cele mai numeroase sunt schimbările de domiciliu ale cetățenilor spre noile zone rezidențiale pavilionare periurbane. Aceste mișcări de populație au efecte directe asupra transformărilor zonelor rurale periurbane, dar în realitate, cei implicați nu își schimbă spațiul de viață, ci doar îl extind.

Pentru asigurarea **coerenței acțiunilor și teritorializării** măsurilor asociate, un aspect prioritar trebuie să vizeze elaborarea și promovarea unei Strategii demografice naționale a României (demers anunțat încă din 2008 de ministrul muncii și protecției sociale).

Studiul nr. 2

Coordonarea afacerilor europene la nivel național. Mecanisme de colaborare între Guvern și Parlament în domeniul afacerilor europene. Studiu comparativ în statele membre UE

Autori*: Prof. univ. dr. **Iordan Gheorghe BĂRBULESCU** (coordonator)
Lector univ. dr. **Oana Andreea ION**
Lector univ. dr. **Nicolae TODERAȘ**

Studiul își propune să examineze dificultățile întâmpinate de administrația românească în elaborarea și implementarea unui model propriu eficient de coordonare a sistemului afacerilor europene. **Obiectivul general al studiului** îl

* **I.Gh. Bărbulescu** este profesor universitar, doctor în științe politice/relații internaționale, conducător de doctorat la SNSPA, autorul mai multor lucrări din domeniul studiilor europene precum *Uniunea Europeană. Aprofundare și extindere* (Trei, 2001), *Uniunea Europeană. De la economic, la politic și Uniunea Europeană. De la național, la federal* (Tritonic, 2005, 2006), *Uniunea Europeană. Politicile extinderii* (Tritonic, 2007), *Procesul decizional în UE* (Polirom, 2008), etc. Tot sub conducerea sa au fost publicate, *Dicționar explicativ trilingv al Uniunii Europene*, Polirom, 2009 și Studiul SPOS intitulat "*Implicațiile intrării în vigoare a Tratatului de la Lisabona asupra instituțiilor și politicilor românești*", 2010. Activitatea sa se desfășoară și dincolo de universitate, fiind Președintele Asociației Române de Relații Internaționale și Studii Europene și Președintele ECSA - România. Este profesor Jean Monnet al Comisiei Europene, manager și expert în cadrul a zeci de proiecte de cercetare sau pe fonduri europene. Este, de asemenea, de mulți ani, expert ARACIS și CNATDCU. A lucrat în MAE în domeniul afacerilor europene, fiind răsplătit pentru activitatea desfășurată în procesul de aderare a României la UE, cu *Ordinul Național Serviciul Credincios în gradul de Cavaler*.

Oana Andreea Ion este doctor în Științe Politice, lector universitar în cadrul Școlii Naționale de Studii Politice și Administrative din București. Interesele sale de cercetare sunt legate de studiile despre Uniunea Europeană, în particular despre noile abordări ale guvernantei, printre publicațiile sale regăsindu-se volumul *Abordări actuale ale guvernantei Uniunii Europene* (Iași: Ed. Polirom, 2013), precum și Studiul de Strategie și Politici *Tratatul de la Lisabona. Implicații asupra instituțiilor și politicilor românești* (Iordan Bărbulescu – coord., Alice Iancu, Oana-Andreea Ion, Nicolae Toderaș; București: IER, 2011). În ultimii ani, Oana-Andreea Ion a fost implicată în mai multe proiecte destinate fie racordării teoretice și practice a învățământului superior din România la contextul european, fie implicării mediului academic românesc în procesul național și european de înfăptuire a politicilor publice (de exemplu: proiectul de cercetare exploratorie *Implementarea economiei sociale de piață în România ca mod de „europenizare” a societății românești* - lider de proiect; proiectul *Cooperare inter-universitară pentru dezvoltarea de cursuri și programe de masterat de calitate în domeniul evaluării de programe și politici publice* - expert consultant în asigurarea calității; proiectul *Asigurarea calității în învățământul superior din România în context european. Dezvoltarea managementului calității academice la nivel de sistem și instituțional* – asistent coordonator; etc.).

Nicolae Toderaș este doctor în științe politice, lector universitar în cadrul Departamentului de Relații Internaționale și Integrare Europeană din SNSPA și este specializat în politicile Uniunii Europene, precum și în evaluarea instituțiilor și organizațiilor. Este coordonator al Centrului de Documentare Europeană din SNSPA, iar din iulie 2012 este membru al Rețelei Team Europe România. A publicat mai multe articole, studii de politici publice, comentarii și luări de poziții referitoare la politicile UE, guvernanta UE, guvernanta învățământului superior, politici de dezvoltare regională, evaluarea instituțiilor și organizațiilor, precum și aprofundarea relațiilor Republicii Moldova cu UE. Este membru al unor asociații profesionale, naționale și internaționale din domeniul relațiilor internaționale și al studiilor europene, precum și al unor asociații din domeniul evaluării politicilor publice și a programelor. În ultimii cinci ani a participat activ la implementarea unor proiecte strategice în domeniul reformei structurale a învățământului superior din România. Pe lângă activitatea academică, dl. Nicolae Toderaș contribuie activ la transferul de politici, abordări, instituții și instrumente în domeniul guvernantei învățământului superior din România în Republica Moldova.

constituie analiza cadrului instituțional al afacerilor europene din România, în scopul îmbunătățirii și maximizării eficienței sale.

Cercetarea examinează **factorii** care au generat și menținut dezechilibre și disfuncționalități în colaborarea autorităților cu atribuții în gestionarea afacerilor europene, în principal între ramura legislativă și cea executivă. Sunt analizate mecanismele care au generat dezechilibre persistente între structurile guvernamentale și cele parlamentare responsabile de acest domeniu. Parte a problemei a reprezentat-o nedefinirea clară a naturii și atribuțiilor politicilor și proceselor ce țin de afacerile europene, cu toate că în ultima perioadă s-au întreprins eforturi în vederea consolidării autorității coordonatoare a afacerilor europene. **Obiectivele specifice ale studiului**, în acest context, constau în explorarea și cunoașterea, dintr-o perspectivă comparativă, a celor mai bune practici în materie de coordonare a afacerilor europene și a mecanismelor de cooperare la nivelul statelor membre UE precum și a practicii românești în domeniu și identificarea lanțului causal generator de raporturi ineficiente între principalii actori interni participanți la procesul de gestionare a afacerilor europene, un accent deosebit urmând a se pune pe colaborarea dintre Guvern și Parlament. Nu în ultimul rând, studiul își propune să elaboreze un set de **recomandări** privind reconfigurarea actualului design instituțional de gestionare a afacerilor europene la nivel național.

Care este cadrul metodologic al studiului?

Identificarea cauzelor privind ineficiența aranjamentelor instituționale de coordonare a afacerilor europene la nivel intern, precum și elaborarea pachetului de recomandări privind reconfigurarea instituțională au fost realizate prin prisma noului instituționalism (Pollack 2011; Goetz și Hix 2000; Huber și Shipan 2002). Cercetarea a fost realizată din perspectiva abordărilor teoretice specifice științelor politice și politicilor publice, fiind focalizată pe dezvoltarea aranjamentelor instituționale și a cadrului organizațional aferent gestionării afacerilor europene la nivel intern și evaluarea eficacității acestora.

Din această perspectivă, Parlamentul, Guvernul și instituția Președintelui sunt privite în calitate de *actori interdependenți* în procesul de gestionare a afacerilor europene. În acest caz, interdependența este văzută pe o axă orizontală ce implică un grad mare de comunicare și transparență, răspundere, responsabilitate și *responsivitate organizațională*², dar și de eficiență organizațională. Din punct

² Prin „responsivitate organizațională” înțelegem modul în care actorii organizaționali din sistemul intern al afacerilor europene dezvoltă un comportament receptiv, anticipativ și predictiv în vederea satisfacerii preferințelor cetățenilor, implicând în demersurile lor atât comunitățile epistemice, cât și cele de beneficiari. A se vedea: Jacobs, Claus. 2003. *Managing Organizational Responsiveness: Toward a Theory of Responsive Practice*, Deutscher Universitätsverlag; Jørgensen, Torbell Beck. 1993. „Modes of Governance and Administrative Change” in Kooiman, Jan. *Modern Governance: New Government-Society Interactions*, Sage, p. 219 -232; Hoppe, Robert. 2010. *The governance of problems: Puzzling, powering, participation*, The Policy Press; Piattoni, Simona. 2010. *The Theory of Multi-level Governance. Conceptual, Empirical, and Normative Challenges*, Oxford University Press.

de vedere metodologic, echipa de autori a întreprins, pe lângă metodele de documentare și cercetare clasică, o serie de interviuri cu actori instituționali care iau parte la procesele specifice gestionării afacerilor europene.

Afaceri externe versus afaceri europene?

Pe parcursul evoluției sistemelor de coordonare a afacerilor europene la nivel intern, asocierea afacerilor europene cu afacerile externe a reprezentat în cazul mai multor state europene o etapă premergătoare conturării unui sistem de sine stătător de coordonare a afacerilor europene. Această asociere avea loc în contextul insuficienței expertizei interne cât și al unui aparat instituțional propriu și suficient ca dimensiune și capacitate necesar procesului de coordonare. La rândul ei, natura interguvernamentală specifică unor procese europene a contat și ea la această asociere. Kassim, Peters și Wright scot în evidență faptul că, în trecut, problematicile legate de UE făceau parte din politica externă, fiind gestionate în principal de miniștrii de afaceri externe. Mai mult decât atât, politicile europene erau percepute ca fiind exterioare statelor membre, prezentând un interes trecător atât pentru populație, cât și pentru actorii politici. Mai nou, se remarcă impactul crescând al politicilor europene asupra cetățenilor statelor membre și al actorilor politici.

Pe de altă parte, cadrul politic european a devenit din ce în ce mai complex, presupunând o implicare sporită a statelor membre în nume propriu, dar și ca părți ale unei Uniuni față de care își afirmă loialitatea. Nu putem ignora sau subestima faptul că, în acest proces complex, statele membre resimt uneori nevoia de a-și proteja interesele naționale (Kassim, Peters și Wright 2000, 3-5).

Constatăm, astfel, că afacerile europene devin o componentă de sine stătătoare, distanțându-se, într-o anumită măsură, de afacerile externe în înțelesul lor clasic. Mai mult decât atât, afacerile europene au un specific mai pronunțat, fiind centrate pe participarea la procesele decizionale ale UE, dar și pe protejarea intereselor naționale. După intrarea în vigoare a Tratatului de la Lisabona, caracterul interguvernamental al unor procese europene s-a relativizat. Astfel, natura procesului de coordonare a afacerilor europene se nuanțează, deplasându-se mai degrabă înspre specificul proceselor de guvernare complexă caracteristice UE. Prin urmare, asocierea coordonării afacerilor europene cu afacerile externe devine din ce în ce mai dificil de menținut din punctul de vedere al acestui nou tip de proces. La acest lucru se adaugă și faptul că, în timp, s-a consolidat un nivel din ce în ce mai eficient de expertiză proprie în domeniul afacerilor europene, ceea ce, de asemenea, susține existența unui proces de sine stătător. Chiar și atunci când coordonarea se menține la nivelul Ministerelor de externe (așa cum se vede, această situație o întâlnim la 16 state membre din 27), această opțiune are legătură mai degrabă cu rolul Consiliului Afaceri Generale de coordonator al celorlalte formațiuni ale Consiliului și, deci, cu avantajul de a

avea la „cârma” politicilor europene aceeași persoană, ministrul de externe, atât la Bruxelles cât și în țară, decât cu înțelegerea politicilor europene ca fiind „afaceri externe”. Este, se susține de către aceste state, mai coerentă poziția, respectiv, acțiunea națională dacă aceeași persoană le vede din ambele perspective, statală vs. europeană. Desigur, celelalte state membre ale UE vor accentua asupra faptului că afacerile/politicile europene sunt și naționale în același timp și că, deci, trebuie tratate ca atare.

Poate fi măsurată eficiența sistemului de coordonare a afacerilor europene la nivel național? Dacă da, cum?

În ceea ce privește evaluarea eficienței sistemului național de coordonare a afacerilor europene, unii autori (Dimitrova și Maniokas 2007, 1-5) argumentează că ceea ce se urmărește prin implementarea sa *este determinarea măsurii în care sistemul de coordonare reușește să traducă interesele naționale într-o poziție coerentă care să poată fi susținută și să aibă impact la nivelul instituțiilor Uniunii Europene*. Totuși, cei doi autori atrag atenția asupra faptului că eficiența sistemelor naționale de coordonare a afacerilor europene nu trebuie determinată doar în funcție de atingerea obiectivelor de politici, văzute în general ca fiind exterioare statului. În plus, o evaluare ar trebui să țină cont și de măsura în care coordonarea *ex-ante* are capacitatea de a conduce la obținerea consensului din partea majorității actorilor relevanți la nivel intern referitor la poziția comună ce va fi susținută față de o anumită politică europeană.

Pe de altă parte, eficiența sistemelor de coordonare a afacerilor europene poate fi analizată și din perspectiva existenței sau nu a unor relații funcționale între diferiții actori implicați în procesul de coordonare. În acest sens, trebuie avute în vedere situații precum: existența sau nu a unor conflicte interinstituționale; îndeplinirea sau nu a sarcinilor și a atribuțiilor de către fiecare actor în parte; delimitarea sau nu a competențelor, toate acestea jucând un rol central în capacitatea unui stat membru al UE de a formula poziții coerente în raport cu diferitele problematice europene. Acestor elemente li se adaugă importanța și capacitatea de a obține consensul majorității actorilor relevanți la nivel intern cât și măsura în care obiectivele naționale sunt susținute la nivel european, dar, mai ales, sunt și atinse. O coordonare eficientă nu depinde doar de modelul de conducere și subordonare ierarhică adoptat (Metcalf 2008, 133), ci și de abilitatea ministerelor de linie de a deține aranjamente instituționale corespunzătoare care să faciliteze dialogul și cooperarea flexibilă între acestea. De aceea, strategiile de comunicare între actorii implicați în coordonarea afacerilor europene la nivel intern trebuie să asigure o comunicare flexibilă, fluidă, făcând un loc mai mare transparenței procesului de elaborare a pozițiilor naționale de negociere.

Eficiența sistemului se mai poate analiza și măsura, de asemenea, prin capacitatea acestuia de a se adapta la diversele schimbări instituționale,

menținând aranjamentele funcționale generatoare de raporturi eficiente și eliminându-le pe cele ineficiente.

Coordonarea afacerilor europene în România. Principale etape și probleme identificate

Având în vedere faptul că în România sistemul de gestionare a afacerilor europene a fost inspirat inițial de modelul francez, suferind în timp o serie de schimbări instituționale (unele dintre ele inspirate din alte modele ale statelor UE), o parte importantă a studiului răspunde nevoii de a cunoaște, dintr-o perspectivă comparativă, cele mai bune practici în ceea ce privește coordonarea afacerilor europene și a mecanismelor de cooperare la nivelul altor state membre UE. Conform criteriului amintit al „afinității” modelului românesc de coordonare a afacerilor europene la alte modele din statele UE, dar și conform criteriului eficienței modelelor existente, în studiu sunt prezentate pe larg modelele de coordonare a afacerilor europene din Republica Franceză, Republica Federală a Germaniei, Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord, Regatul Spaniei și Republica Polonă. Selectarea acestora a avut în vedere atât caracterul de state mari, cu experiență și responsabilitate în gestionarea afacerilor europene, cât și elementul de diversitate manifestat prin aceea că aparțin mai multor valuri de extindere a UE, dar și mai multor concepții asupra dezvoltării acesteia, de la cele europenist-federaliste, la cele mai degrabă interguvernamentaliste. Un lucru este sigur, ele au fost identificate ca fiind „purtătoarele” formatelor generale de coordonare a afacerilor europene existente. Un al doilea grup de state, a căror analiză este mai puțin detaliată decât în cazul primului grup, este cel al Regatului Danemarcei și Republicii Lituania (alegerea a avut în vedere, pe de o parte, nevoia prezentării detaliate a unui model de coordonare ce acordă un rol special parlamentului național, pe de altă parte, a unui model eficace de absorbție a fondurilor europene în cazul unui stat mic și fără mari resurse instituționale).

Astfel, în cazul României constatăm că nu se poate vorbi despre existența unui model propriu-zis de coordonare a afacerilor europene, ci despre un proces permanent de înființare/reînființare/modificări de structuri copiate/adaptate/inedite, cel mai recent exemplu datând de la finalul anului 2012, odată cu înființarea Ministerului Fondurilor Europene (prin reorganizarea Ministerului Afacerilor Europene), care ar trebui să conducă afacerile europene împreună cu Ministerul Afacerilor Externe, care preia și el o parte din activitatea și structurile din domeniul afacerilor europene de la desființatul Minister al Afacerilor Europene.

Perpetuarea unei confuzii referitoare la legătura dintre afacerile externe și cele europene, lipsa unui cadru legislativ integrat privind coordonarea afacerilor europene la nivel de sistem, existența unei suprareglementări sau, dimpotrivă, absența unor reglementări, lipsa continuității, previziunii și a unei viziuni strategice cu privire la rolul fiecărei instituții în coordonarea afacerilor europene,

deficitul de personal specializat în problematica europeană, insuficiența alocațiilor financiare pentru formarea și susținerea expertizei în domeniu, dar și lipsa unor strategii de comunicare eficiente, absența/insuficiența evaluărilor *ex-ante*, intermediare și *ex-post* ale politicilor naționale în context european, au determinat și determină în continuare, pe de o parte, apariția, pe de altă parte, menținerea unei serii de aranjamente instituționale ineficiente în coordonarea afacerilor europene la nivel național.

Riscuri precum menținerea unor aranjamente instituționale ineficiente, menținerea și/sau accentuarea conflictelor interinstituționale existente, erodarea suplimentară a capacității administrative a actorilor implicați în gestionarea afacerilor europene, slaba absorbție a fondurilor structurale și de coeziune, participarea scăzută la procesul de reformă a politicilor UE, intensificarea procedurilor de *infringement* aplicate României de către Comisia Europeană sunt reale. Deosebit de importantă ni s-a părut a fi realizarea unor aranjamente instituționale prin care să se elimine politicul din coordonarea afacerilor europene, acestea fiind înțelese ca obiectiv strategic comun al tuturor forțelor/instituțiilor naționale, pe de o parte, dar și, pe de alta, promovarea/cultivarea unei adevărate culturi a dialogului care să o înlocuiască pe cea a confruntării.

Aplicând logica de mai sus în cazul actualului sistem de coordonare a afacerilor europene din România, se poate spune că întârzierile și sincopelile din aprofundarea procesului de integrare europeană își găsesc originea în unele întârzieri, înregistrate de-a lungul perioadei de prenegociere (*screening*), dar și în cea ulterioară, de negociere (februarie 2000 – februarie 2001). Chiar și așa, trebuie spus că a existat un interval, 2001-2004, când coordonarea a funcționat și eficiența sistemului a avut, evident, de câștigat. A funcționat atât colaborarea executiv-legislativ, a existat și coerența între deciziile interne și poziția României în negocieri, ceea ce a și făcut posibilă încheierea negocierilor în 2004. O altă perioadă în care colaborarea părea a reîncepe să funcționeze a fost cea a MAEur, cele două exemple pozitive vorbind despre constatarea autorilor, conform căreia activitatea de coordonare a funcționat bine când a existat un singur actor responsabil și cu deficiențe când au fost doi sau mai mulți.

Recomandări și propuneri pentru consolidarea procesului de coordonare a afacerilor europene la nivel intern

Pentru a se evita practica „*coordonării paralele*” și în vederea întăririi procesului de coordonare a afacerilor europene la nivel intern, autorii studiului au identificat și elaborat o serie de recomandări de măsuri, cum ar fi:

- regândirea designului instituțional de coordonare a afacerilor europene prin stabilirea coordonatorului unic, fie el în forma unei entități ministeriale (Ministerul Integrării Europene sau Ministerul Afacerilor Europene), fie prin revenirea la ideea de Departament al Afacerilor Europene atașat Primului-ministru;

- stabilirea/restabilirea unei relații „corecte politic” între executiv și legislativ privitor la afacerile europene astfel încât parlamentul, expresia supremă a democrației, să aibă un rol activ, mai ales ținând cont de prevederile Tratatului de la Lisabona; în aceeași categorie intră și restabilirea unei relații corecte politic între Guvern și Președinție, înțelese ca părți ale executivului, pe de o parte, și între Președinție și Parlament, pe de altă parte;

- adoptarea de urgență a Strategiei post-aderare care să cuprindă cel puțin perioada 2014-2020;

- asigurarea stabilității și durabilității unui sistem național de coordonare a afacerilor europene care să permită abordări pe termen lung și urmărirea coerentă a implementării lor;

- introducerea obligativității evaluărilor *ex-ante*, intermediare și *ex-post* în întreaga activitate legată de politicile și fondurile europene (autorii au aflat cu stupeoare că se desființează Unitatea Centrală de Evaluare de la MFE);

- elaborarea unui program național de pregătire permanentă a personalului angrenat în afacerile europene și retribuirea lor pe măsura efortului și a importanței sociale a muncii prestate;

- crearea și dezvoltarea unui sistem electronic de comunicare mult mai flexibil și cu un acces mai puțin restricționat decât cel în funcțiune și elaborarea și aplicarea unei strategii naționale de consultare privind participarea României la înfăptuirea politicilor UE;

- consolidarea poziției mediului academic de coparticipant intern la procesul de elaborare și înfăptuire a politicilor UE;

- fluidizarea/deblocarea absorbției fondurilor structurale și de coeziune prin asigurarea cofinanțării reale a proiectelor (autorii au aflat cu satisfacție că Ministrul Bugetului a prevăzut o creștere semnificativă a sumelor dedicate cofinanțării), dar și prin simplificarea sistemului, prin abandonarea coordonărilor multiple și încrucișate;

- și nu în ultimul rând, cultura cooperării și a dialogului instituțional trebuie să o înlocuiască pe cea a confruntării și conflictului, ceea ce ar duce la transformarea „eternului cerc vicios” al ineficienței, într-unul „virtuos” generator de succes.

Studiul nr. 3

Taxarea tranzacțiilor financiare și consecințele sale asupra creșterii economice, stabilității financiare și finanțelor publice

Autori*: Conf. univ. dr. **Bogdan MOINESCU** (coordonator)
Lect. univ. dr. **Bogdan DUMITRESCU**
Lect. univ. dr. **Iustina BOITAN**

Studiul contribuie la structurarea unei abordări integrate pentru întărirea cadrului de acțiune la nivel macroeconomic, cu rol fundamental în sprijinirea creșterii economice sustenabile. Cercetarea **examinează, prin prisma intereselor comune europene și particulare românești, consecințele instituirii unui sistem comun de taxare a tranzacțiilor financiare (TTF)**, anunțat de un proiect de directivă a CE. În particular, lucrarea evaluează consecințele implementării în România a unei taxe pe tranzacțiile financiare și **realizează o analiză cost-beneficiu privind formarea valorii adăugate în economia românească**. Sunt estimate efectele imediate asupra **creditării bancare** și cele multiplicatoare la nivelul economiei reale generate de **impulsul fiscal** facilitat de veniturile estimate ale taxei pe tranzacții financiare. Pornind de la rezultatele evaluării impactului asupra stabilității sectorului financiar și creșterii economice, autorii formulează unele elemente necesare fundamentării poziției naționale față de inițiativa CE.

* **Bogdan Moinescu** este conferențiar universitar dr. la Departamentul de Monedă și Bănci al Facultății de Finanțe, Asigurări, Bănci și Burse de Valori, Academia de Studii Economice, titular al disciplinelor "Stabilitate financiară" și "Managementul riscului" și director al unui program de master. Are atribuții de consilier pe probleme de gestiune a crizelor financiare în cadrul Băncii Naționale a României și de reprezentant în cadrul Grupului de lucru privind instrumentele macroprudențiale, înființat sub tutela Comitetului European pentru Risc Sistemic. A participat la acțiuni de evaluare internațională a stabilității financiare, fiind implicat frecvent în discuțiile cu experții CE, ai FMI și Băncii Mondiale. În calitate de expert pe probleme de stabilitate financiară, a contribuit la realizarea a numeroase studii de impact cantitativ, fundamentate pe importante dezvoltări metodologice implementate prin soluții IT complexe la nivelul instrumentarului de analiză micro și macroprudențială. Începând cu 2010, este expert al Programului TAIEX derulat de Comisia Europeană în cadrul politicii de vecinătate a Uniunii Europene, acordând asistență tehnică legată de gestionarea riscului sistemic și implementarea directivei privind cerințele de capital pentru autorități de supraveghere din Turcia, Macedonia și Ucraina.

Iustina Boitan este lector universitar dr., Departamentul de Monedă și Bănci din cadrul ASE București. A publicat numeroase articole în reviste cotate ISI, reviste indexate în baze de date internaționale și în volumele unor manifestări științifice internaționale și a participat în proiecte de cercetare cu finanțare națională. Principalele teme de cercetare abordate vizează sistemele bancare: eficiența și productivitatea activității bancare, stabilitatea financiară, supravegherea prudențială, gestionarea crizelor bancare.

Bogdan Dumitrescu este lector universitar dr., Departamentul de Monedă și Bănci din cadrul ASE București și conduce Secretariatul tehnic al Consiliului fiscal. A urmat cursuri de specializare în macroeconomie, piețe financiare și politici fiscale la Joint Vienna Institute. A publicat numeroase articole în reviste cotate ISI, reviste indexate în baze de date internaționale și în volumele unor manifestări științifice internaționale și a participat în proiecte de cercetare cu finanțare națională. Principalele direcții de cercetare vizează problematica echilibrului macroeconomic, sustenabilitatea politicilor fiscale și eficiența sistemelor bancare.

De ce s-a inițiat introducerea taxării tranzacțiilor financiare?

Severitatea crizei financiare internaționale a evidențiat **limite structurale majore**, atât la nivelul strategiilor de gestionare a riscului în cadrul instituțiilor de credit, cât și **la nivelul mecanismului de protecție a sistemului financiar**. **Împrumuturile de ultimă instanță acordate de băncile centrale, schemele de garantare a depozitelor și cadrul de reglementare prudențială**, în forma în care se aflau înainte de criză, **nu au reușit să stăvilească propagarea șocului sistemic** care a cuprins sistemul bancar european ulterior colapsului Lehman Brothers, la jumătatea lunii septembrie 2008. Situația nou creată a demonstrat că **autoritățile publice nu dispun de mijloace adecvate pentru a gestiona situația băncilor aflate în dificultate pe piețele globalizate ale zilelor noastre**.

O bancă afectată de probleme prezenta riscul de contaminare a celorlalte instituții financiare, inclusiv dincolo de frontierele țării. În cursul evenimentelor sistemice, mai multe bănci importante s-au aflat într-o astfel de situație (Fortis, Lehman Brothers, băncile islandeze, Anglo Irish Bank, Dexia), ceea ce a indicat faptul că mecanismele existente nu erau eficiente. Pentru a permite gestionarea instituțiilor financiare care se confruntă cu dificultăți era necesară crearea unor elemente suplimentare. Între timp, **în absența unor resorturi care să permită lichidarea ordonată, statele din UE nu au avut altă soluție decât să refinanțeze sectorul bancar**. Guvernele și băncile centrale au depus eforturi financiare considerabile cu scopul de a restaura stabilitatea financiară și de a re poziționa economiile pe o traiectorie de creștere sustenabilă. Astfel, o parte importantă din costurile fiscale generate de criză au provenit din contribuția guvernamentală la susținerea sectorului financiar. Pentru a asigura continuitatea furnizării de servicii financiare, esențiale pentru populație și firme, autoritățile au fost nevoite să injecteze bani publici în bănci și să emită garanții la un nivel fără precedent.

Ajutoarele de stat aprobate de Comisia Europeană pentru sprijinirea sectorului financiar s-au cifrat la 4,5 trilioane euro, adică aproximativ 37 la sută din produsul intern brut al Uniunii Europene. Intervențiile autorităților, variate în magnitudine și natura măsurilor de sprijin, au fost localizate preponderent în țările dezvoltate. În ansamblu, acestea s-au dovedit decisive, vizând, între altele, recapitalizarea băncilor, achiziția de active cu probleme, acordarea de garanții guvernamentale și injectarea unor cantități importante de lichiditate la costuri reduse. Astfel s-au evitat falimentul bancar masiv și dezechilibrele din economie, însă povara deteriorării finanțelor publice a rămas pe umerii contribuabililor.

În acest context, reprezentanți ai unor autorități naționale și distinși membri ai comunității academice au susținut **aplicarea principiului “poluatorul plătește” la nivelul sistemului financiar**, având în vedere și impactul pozitiv pe care introducerea acestuia a avut-o asupra politicii de protecție a mediului înconjurător. Principalele demersuri au vizat **dezvoltarea instrumentarului de soluționare a situației băncilor-problemă** (*banca-punte, mecanismul bail-in*)

și **crearea fondurilor de restructurare bancară**, care, alături de fondurile de garantare a depozitelor, ar urma să asigure finanțarea măsurilor de stabilizare. Aceste inițiative susțin că, pe viitor, autoritățile vor dispune, astfel, de mijloacele necesare pentru a interveni decisiv, atât înainte de apariția problemelor, cât și în prima fază a eventualelor situații de criză. În plus, atunci când performanța financiară a unei bănci va tinde să se degradeze iremediabil, măsurile propuse vor asigura menținerea funcțiilor critice ale acesteia, în timp ce costurile aferente redresării și/sau restructurării vor fi suportate de proprietari și de creditori, nu de contribuabili.

Astfel, **fondurile de restructurare bancară vor fi folosite pentru a facilita ieșirea ordonată din piață a entităților problemă** și nu ca o asigurare împotriva falimentului sau pentru a salva băncile. Trecerea supravegherii microprudențiale la nivel european este considerată o parte esențială a acestui proces. Se preconizează totodată ca, ulterior, procesul de creare a Uniunii Bancare să fie completat cu măsuri suplimentare, precum un sistem comun al garantării depozitelor cu finanțare extinsă și integrarea managementului crizelor bancare. **Eforturile de reformare a mecanismului de protecție a sistemului financiar au fost însoțite, totodată, de inițiative privind instituirea unor mecanisme fiscale pentru majorarea contribuției instituțiilor financiare la recuperarea costurilor generate de răspunsul la criza economică.** Unele state membre ale UE, dar și SUA, au întreprins, deja, măsuri (unilaterale) privind introducerea unor forme de taxare a sistemului financiar (taxa bancară – eng. *bank levy*, taxarea tranzacțiilor financiare sau a bonusurilor conducătorilor instituțiilor financiare).

În acest context, **Comisia Europeană a propus, la sfârșitul lunii septembrie 2011, un proiect de Directivă privind sistemul comun al taxei pe tranzacțiile financiare** și de modificare a Directivei 2008/7/CE, care să conducă la întărirea aplicării regulilor pieței unice și să descurajeze asumarea de activități riscante pe unele segmente ale pieței financiare. Conform proiectului de Directivă, aplicarea taxei pe tranzacțiile financiare ar urma să se realizeze începând cu anul 2014, scopul declarat fiind asigurarea unei contribuții determinante pentru prezervarea stabilității financiare în vederea realizării unei creșteri economice durabile în spațiul european. În Uniunea Europeană, câteva state membre au experimentat deja diverse forme de taxare a sectorului financiar național. Caracterul eterogen al acestor inițiative unilaterale, în termeni de operațiuni financiare taxate, bază de impunere, cote de taxare, natura contribuabililor, a stat la originea succesului sau, dimpotrivă, a eșecului procesului de colectare de venituri la buget. Propunerea Comisiei Europene urmărește crearea unui cadru armonizat la nivel european, care să potențeze beneficiile unei taxe pe tranzacțiile financiare, deopotrivă cu atenuarea/eliminarea riscurilor inerente (distorsionarea competiției dintre instituțiile financiare, relocarea activităților financiare, translatarea costurilor către clientela nefinanciară).

Se justifică taxarea sistemului financiar în România?

Judecând retrospectiv, **taxarea cu justificare reparatorie nu poate fi susținută sub aspect economic în cazul țării noastre**, întrucât nu au fost folosite fonduri publice pentru recapitalizarea instituțiilor de credit. Nici în viitor, noul regim al măsurilor de stabilizare nu va permite acest lucru, având în vedere că intrarea în fază operațională a Fondului de Restructurare Bancară permite soluționarea situației băncilor-problemă prin contribuții ale instituțiilor de credit, acumulate în timp. **Taxarea în scop corectiv a sistemului bancar românesc prezintă fundamente economice slabe**, pe fondul caracterului preponderent tradițional al activității instituțiilor financiare din România, atât în perioada premergătoare crizei financiare internaționale, cât și după declanșarea acesteia. Ponderea redusă a portofoliilor de tranzacționare în totalul plasamentelor bancare (mai puțin de 5%), ca tendință a ultimilor patru ani, relevă, implicit, expunerea limitată față de acest tip de operațiuni. În plus, instituțiile financiare din România nu au derulat operațiuni de securitizare, nu au emis produse financiare structurate și nu au deținut în portofoliu titluri rezultate din securitizarea pachetelor de credite cu risc ridicat. În ceea ce privește operațiunile cu instrumente financiare derivate, acestea dețin o pondere nesemnificativă în totalul operațiunilor bancare desfășurate, ceea ce relevă un grad de sofisticare financiară relativ limitat al jucătorilor mari din sistemul bancar intern.

Trebuie ținut cont însă că, în calitate de stat membru al Uniunii Europene, România are drept obiectiv major convergența către piața unică, proces care implică și armonizarea legislativă. **Riscul apariției arbitrajului de reglementare** este însă unul redus, în condițiile unei implicări nesemnificative a intermediarilor din România pe piețele financiare internaționale. Îngrijorările exprimate privesc posibila delocalizare a investițiilor din sectorul financiar din țările care optează pentru introducerea taxei, către cele care nu fac un asemenea pas. Totuși, chiar și în absența taxării, nu este de așteptat ca sistemul financiar românesc să beneficieze de relocări favorabile de capital. Cererea solvabilă de produse financiare este limitată, iar costurile de intermediere financiară sunt încă ridicate în raport cu cele ale altor state membre, proporțional cu prima de risc suveran a României. În cazul țării noastre, riscul mai ridicat este cel reputațional, în condițiile în care absența dintr-o abordare integrată la nivelul forurilor europene poate fi interpretată drept inconsecvență la nivelul politicilor publice.

Care sunt consecințele introducerii TTF asupra creșterii economice, stabilității financiare și finanțelor publice românești?

Evaluarea empirică a impactului cantitativ al proiectului de directivă arată că, deși efectele bugetare imediate ar fi ușor pozitive, taxa pe tranzacții financiare poate contribui doar marginal la formarea resurselor financiare

ale statului, înregistrând o dimensiune relativ redusă, de numai 0.3 % din produsul intern brut, în condițiile în care două treimi din aceasta ar fi asigurate prin economia înregistrată la plata contribuției la bugetul UE. În ipoteza unui consens la nivelul UE asupra propunerii de directivă, România ar putea înregistra o îmbunătățire a soldului bugetului general consolidat de aproximativ 1,8 miliarde de lei pe fondul unei greutăți specifice a veniturilor din TTF mai reduse decât în cazul cheii curente de repartitie a contribuțiilor în funcție de venitul național brut. În lipsa unei implementări la nivelul întregii Uniuni Europene a propunerii de directivă și demararea procedurii de cooperare consolidată, impactul bugetar inițial rămâne pozitiv, dar se reduce la aproximativ 0,6 miliarde de lei, respectiv suma netă ce ar rezulta din încasările directe generate de aplicarea TTF. În acest caz nu se înregistrează economii la contribuția României la bugetul UE. Prin urmare, magnitudinea beneficiului inițial la nivelul bugetului general consolidat depinde într-o măsură importantă de decizia statelor membre UE de a implementa taxa la nivelul întregului bloc comunitar sau doar parțial, prin intermediul mecanismului cooperării consolidate. Indiferent de situație, trebuie ținut cont însă de efectul negativ asupra bugetului general consolidat exercitat de majorarea cheltuielilor cu dobânzile ca urmare a pretenției investitorilor în titluri de stat de randamente mai mari, care să compenseze parțial introducerea TTF. Aceste cheltuieli suplimentare sunt estimate la 70 de milioane în primul an, urmând, cel mai probabil, să se majoreze în anii următori.

În ceea ce privește structura veniturilor bugetare directe colectate ca urmare a introducerii TTF, **cea mai mare parte a acestora provine din taxarea tranzacțiilor cu titluri de stat**, ca urmare a volumelor de tranzacționare mai ridicate de pe această piață comparativ cu tranzacțiile încheiate la Bursa de Valori București, respectiv cele aferente instrumentelor financiare derivate tranzacționate de bănci. Aceste scenarii pot fi explicate prin stadiul incipient al dezvoltării pieței bursiere din România, caracterizată de o lichiditate redusă, contribuția la finanțarea economiei fiind aproape nesemnificativă comparativ cu aportul sistemului bancar. Trebuie precizat că sistemul bancar românesc este bazat preponderent pe activități tradiționale. Tranzacțiile cu instrumente financiare derivate sunt relativ puțin utilizate, fapt pentru care și veniturile potențiale din taxarea acestora nu sunt foarte ridicate. **Efectul cumulat asupra creșterii economice depinde, însă, în mod determinant de multiplicatorul creditului și nivelul de stabilitate financiară**, în condițiile în care procesul de dezintermediere financiară reprezintă un risc real în contextul introducerii noii taxe.

Studiul de impact cantitativ confirmă efectul major al taxării tranzacțiilor financiare asupra creditării sectorului privat. Achitarea TTF ar pune presiune descendentă pe oferta de credit, acționând în sensul **dezintermedierii bancare**. Con tracția stocului de credite față de scenariul de bază este estimată la **aproximativ doi la sută anual**, pentru intervalul 2013-2015, analizat. Dinamica nefavorabilă se accentuează, însă, către sfârșitul intervalului, iar ipoteza intrării într-o spirală vicioasă a dezintermedierii financiare nu poate fi eliminată. Totodată, analiza pune în evidență faptul că introducerea TTF este de natură

a crea presiuni în sensul majorării costurilor intermedierei financiare, presiuni manifestate atât la nivelul instrumentelor financiare direct vizate de taxă, dar și la nivelul altor produse și servicii bancare. Astfel, **analiza empirică a arătat o creștere** a costurilor intermedierei financiare, **în special pe componenta ratei dobânzii la credite**, ulterior implementării taxei pe tranzacții financiare. În timp ce fructificarea depozitelor s-ar îmbunătăți cu doar 0.085 puncte procentuale exclusiv în primul an de la eventuala aplicare a taxării tranzacțiilor financiare, costurile cu dobânda pentru debitorii din sectorul privat s-ar majora cu aproximativ 0.3 puncte procentuale anual, pe fondul suplimentării primelor de risc ce ar urma să fie cerute de bănci pentru compensarea, cel puțin parțială, a cheltuielilor suplimentare cu provizioanele și a noilor obligații față de bugetul public.

Fenomenele ce însoțesc comprimarea finanțării bancare sunt critice pentru formarea valorii adăugate brute. În condițiile în care **efectul de redistribuire aferent situației temporar îmbunătățite a bugetului de stat este relativ modest, pe fondul atât al unei elasticități reduse a PIB față de cheltuielile guvernamentale, cât și al volumului limitat de resurse ce ar fi eliberat de aplicarea TTF, economia ar urma să intre în teritoriu negativ**. Impactul estimat, conform scenariului privind proiectul directivei CE, arată **adâncirea contractării activității economice** față de scenariul de bază cu valori de la aproximativ 0,5 procente în primul an de la introducerea TTF la circa 0,8 procente în al treilea an de aplicare. Severitatea impactului crește cu aproximativ zece la sută în scenariul cooperării consolidate, în condițiile în care stimulul fiscal acordat economiei ar fi de trei ori mai redus decât în cazul adoptării proiectului de directivă. **Dinamica economică negativă afectează, la rândul ei, capacitatea de rambursare a debitorilor, declanșând majorarea cheltuielilor cu provizioanele. Îngrijorări suplimentare apar și din zona veniturilor nete din dobânzi**. Deși în primii doi ani ai analizei efectul introducerii TTF este ușor pozitiv, evoluția veniturilor nete din dobânzi devine puternic negativă în al treilea an. Impactul net negativ asupra rezultatelor financiare ale instituțiilor de credit ar urma să totalizeze, în perioada analizată, circa 3.5 mld. lei.

Comprimarea fondurilor proprii este însoțită de o ajustare proporțională a activelor ponderate la risc prin restructurarea bilanțului băncilor, astfel încât rata de acedvare a capitalului se reduce doar marginal. Atât timp cât sursele profitabilității nu se vor regenera, iar factorii care asigură capacitatea de rambursare a creditelor nu se vor ameliora, impactul TTF asupra capitalizării instituțiilor de credit va degenera într-o dezintermediere bancară accentuată. În acest context, fluxul de credite noi va fi într-atât de mult restricționat, încât economia se va contracta și mai mult, iar veniturile bugetare din impozitele și taxele curente vor scădea considerabil. La doi ani după eventuala introducere a TTF, **impactul net asupra situației finanțelor publice ar trece în teritoriu negativ**, pe fondul comprimării veniturilor din taxele și veniturile curente. Accentuarea dinamicii descendente a economiei, în condițiile adâncirii dezintermedierii financiare, afectează valoarea contribuțiilor la bugetul general consolidat al statului, riscând declanșarea unei spirale vicioase între riscul suveran și riscul de credit.

Situația finanțelor publice ar fi chiar mai problematică în scenariul cooperării consolidate. Absența degrevării parțiale a resurselor bugetare pentru capitolul privind contribuția României la bugetul UE, ar reduce la o treime fondurile disponibile pentru realizarea stimulului fiscal, accentuând declinul veniturilor ce ar urma să fie colectate din taxele și impozitele curente, pe fondul adâncirii scăderii economice față de scenariul adoptării proiectului Directivei CE privind taxarea tranzacțiilor financiare. Astfel, **finanțele publice ar avea de câștigat mai puțin din taxarea tranzacțiilor financiare, în raport cu golul care ar urma să se formeze din colectarea taxelor și impozitelor curente.** În lipsa mecanismului de înlocuire a contribuției la bugetul UE prin virarea a două treimi din veniturile generate de TTF, **rezultatul studiului de impact sugerează că efectul net ar fi negativ, încă din primul an de aplicare, nu numai pentru economia reală și sectorul financiar, dar și pentru finanțele publice.** Nici varianta neparticipării la procedura cooperării consolidate nu este lipsită de consecințe nedorite la adresa dezvoltării economice a României, în condițiile în care avansul PIB din țara noastră depinde semnificativ (elasticitate între 50 și 100 la sută) de evoluția dinamicii activității economice în zona euro, iar estimările CE (DG ECFIN, octombrie 2012) arată că taxarea tranzacțiilor financiare va afecta formarea PIB în euro-zonă cu aproximativ 0,3 la sută anual. Astfel, ne putem aștepta la creșteri ale PIB mai reduse cu 0,15 – 0,3 procente, chiar dacă România nu subscrie la propunerea taxării tranzacțiilor financiare.

Ce concluzii se pot trage?

Complementar măsurătorilor vizând trinomialul sănătatea finanțelor publice - creșterea economică - stabilitatea financiară, **examinarea calitativă a evidențiat o relevanță minoră a obiectivelor propunerii CE privind TTF în cazul țării noastre, pe fondul conservatorismului intermedierei financiare din România și a modului în care instituțiile de credit au reușit să treacă prin criza economică fără a folosi resurse ale bugetului de stat.** Independent însă de gradul redus în care reparațiile, corecțiile și armonizarea vizate de proiectul CE privind TTF sunt oportune pentru îmbunătățirea rolului jucat în economia autohtonă de sistemul financiar românesc, evaluat de sine-stătător, nu se poate face abstracție de poziția favorabilă TTF exprimată de statele de origine ale principalelor instituții financiare din România, respectiv Austria, Franța și Grecia.

În aceste condiții, **considerăm utilă menținerea unei poziții deschise, care să evite respingerea explicită a perspectivei introducerii unei taxe pe tranzacții financiare în România, păstrând disponibilitatea unei reacții favorabile în ipoteza în care va exista un acord la nivelul Uniunii Europene privind aplicarea unei asemenea taxe.** Însă, o eventuală adoptare a unei decizii de uniformizare a cadrului fiscal la nivelul tuturor sectoarelor economice ar trebui să realizeze un echilibru între costurile sectoriale de reglementare și obligațiile fiscale. În

același timp, apreciem că **acest scenariu trebuie gestionat astfel încât să nu se riște crearea unor discontinuități în colectarea contribuțiilor sub formă de „bank levy” aplicată pasivelor negarantate ale instituțiilor de credit exclusiv pentru scopuri de stabilitate financiară**, conform mecanismului operațional agreat în prealabil cu partenerii externi (CE/FMI/Banca Mondială) în cadrul negocierilor programului de asistență financiară internațională. Întrucât resursa financiară respectivă este acumulată de către Fondul de Restructurare Bancară (FRB), în scopul asigurării finanțării eventualelor măsuri de stabilizare dispuse de Banca Națională a României pentru soluționarea situației băncilor problemă, **continuarea politicii de finanțare a FGDB**, atât pe componenta de garantare a depozitelor, cât și pe cea a restructurării bancare, **reprezintă o direcție strategică distinctă, careia trebuie, în opinia noastră, să i se acorde prioritate în raport cu orice alte inițiative de taxare a sistemului financiar.**

Studiul nr. 4

Perspective și provocări ale exporturilor românești în perioada 2010-2014, prin prisma relațiilor comerciale bilaterale și regionale ale Uniunii Europene

Autori*: Dr. Cornel **ALBU** (coordonator)
Dr. Agnes **Ghibuțiu**
Dr. Iulia Monica **Oehler-Șincai**
Dr. Costin **Lianu**
Dr. Adriana **Giurgiu**

Studiul vizează, pe de o parte, să analizeze tendințele ce se manifestă în planul comerțului internațional și al schimburilor extracomunitare, și noile orientări ale politicii comerciale externe a UE. Pe de altă parte, sunt aduse în

Cornel Albu este cercetător la Institutul de Economie Mondială al Academiei Române (IEM), unde, după 1990, a ocupat funcții precum: șef de sector, director adjunct, director interimar și director științific al IEM. Din 1992 este profesor asociat la ASE, Universitatea Româno - Americană, iar din 1996 și Universitatea Ecologică din București. În ultimii 20 de ani a elaborat și coordonat o serie de studii din Programele de cercetare ale IEM, incluse în Programele fundamentale ale Academiei Române, care au abordat problematica integrării europene, implicațiile aderării României la Uniunea Europeană, evoluția conjuncturii economice mondiale și, în special, a țărilor membre OCDE, evoluția și lărgirea Zonei euro.

Agnes Ghibuțiu este doctor în economie și cercetător științific gradul I în cadrul IEM. Domeniile de specializare includ: economia serviciilor, comerțul internațional, sistemul comercial multilateral, sistemul producției globale, politicile comerciale. În calitate de autor și coautor, a publicat numeroase studii, cărți și articole în țară și în străinătate, prezentând comunicări științifice pe tema serviciilor la conferințe internaționale în SUA și diferite țări din Europa și Asia. Cartea de autor intitulată „Serviciile și dezvoltarea. De la prejudecăți la noi orizonturi” (Editura Expert, București, 2000, 366 p.) a fost distinsă în 2002 cu Premiul Academiei Române „Virgil Madgearu”.

Iulia Monica Oehler-Șincai este doctor în relații economice internaționale și cercetător științific gradul III la IEM. Activitatea din sectorul privat (comerțul exterior), sectorul public și din cercetare i-a înlesnit abordarea economiei în ansamblul său, din perspective multiple: micro și macroeconomică, națională, regională și globală. În calitate de autor, coautor și coordonator, a elaborat numeroase studii și articole pe teme precum: comerțul internațional și politicile comerciale, economiile emergente, grupul țărilor BRIC(S), modelul asiatic de dezvoltare, relațiile externe ale UE, Noul Management Public.

Costin Lianu este doctor în științe economice, director în cadrul Ministerului Economiei, Comerțului și Mediului de Afaceri și lector asociat la Universitățile Spiru Haret și București. Este coordonator al Strategiei naționale de export pentru anii 2005-2009 și, respectiv, 2012-2016, elaborate în parteneriat public-privat în cadrul Consiliului de Export. Printre domeniile sale de specializare se numără: comerțul internațional, marketingul, asistența externă nerambursabilă, managementul strategiilor de export și strategiile de branding. A publicat mai multe cărți și un număr mare de articole în reviste de specialitate.

Adriana Giurgiu este conferențiar universitar, decan al Facultății de Științe Economice din cadrul Universității Oradea. Este cadru didactic titular pe disciplinele: Comerț Internațional și Politici Comerciale Internaționale; Economie Europeană; Investiții Internaționale. Ocupă funcția de Director al Centrului de Documentare Europeană – Oradea. Este coordonator al Modelului European „Jean Monnet” și coordonator Programe LLP/Erammus în cadrul Facultății de Științe Economice. A participat la activități de cercetare postdoctorale în cadrul proiectului „Cercetare științifică economică, suport al bunăstării și dezvoltării umane în context european” (CERBUN 2010-2012). Este membru în Consiliul Departamentului de Afaceri Internaționale al Universității din Oradea.

prim-plan tendințele înregistrate în comerțul exterior al României, aspecte privind competitivitatea exporturilor românești, precum și căile de dezvoltare sustenabilă a acesteia. Studiul și-a propus drept principal obiectiv **identificarea avantajelor și dezavantajelor competitive ale României în sfera comerțului**, în contextul schimbărilor structurale profunde din plan mondial și comunitar și, pe baza acestora, prezentarea de recomandări și propuneri pentru factorii de decizie de la nivel macroeconomic și microeconomic. Astfel, pe de o parte, au fost elaborate propuneri de politică promoțională, menite să sprijine factorii de decizie din țara noastră, iar pe de altă parte, propuneri vizând mediul de afaceri, astfel încât, pe baza lor, exportatorii români să își elimine punctele slabe și să poată face față concurenței, atât pe Piața Internă, cât și pe piețele extracomunitare.

Un alt obiectiv major al studiului a fost formularea de recomandări „țintite”, pe sectoare cu potențial ridicat de export, ținând cont de direcțiile de acțiune ale SNE 2012-2016.

Care sunt principalele evoluții, tendințe și mutații structurale în comerțul internațional cu bunuri?

Analiza relevă legătura directă dintre evoluția economiei mondiale și cea a comerțului internațional, respectiv modul în care criza financiară și economică mondială din 2008-2009 a influențat negativ dinamica schimburilor comerciale, provocând mutații structurale importante prin deplasarea centrului de greutate dinspre țările dezvoltate înspre țările emergente și în curs de dezvoltare.

Care sunt principalele tendințe în ceea ce privește puterile emergente?

Criza globală și recuperarea inegală a comerțului mondial au amplificat transformările structurale în cadrul economiei globale, cea mai mare schimbare implicând transferul pe termen lung al puterii economice de la Vest la Est și de la Nord la Sud, ex. din țările dezvoltate către un număr de țări emergente și în curs de dezvoltare, în special China și India.

În contextul acestor schimbări, economiile emergente și în curs de dezvoltare și-au sporit contribuțiile la PIB-ul global și au devenit principalele surse ale creșterii globale. Partea lor în economia mondială a crescut în mod semnificativ și comerțul și legăturile investiționale Sud – Sud au devenit o formidabilă forță nouă în economia globală. Datorită performanțelor lor remarcabile la export și a creșterii a veniturilor lor din comerțul exterior, țările emergente și în curs de dezvoltare joacă acum un rol mai important în sistemul financiar internațional. Aceste economii au reușit să acumuleze cantități uriașe de rezerve externe, să stabilească fonduri suverane, să strângă capital de pe piețele internaționale de

capital, să atragă investiții străine substanțiale și de asemenea să investească o parte din activele lor financiare în afară. Drept rezultat aceste țări modelează din ce în ce mai mult peisajul macroeconomic global și perspectivele sale. Acestea exercită un impact major asupra competitivității, influențând venitul global, rata de ocupare și prețul mărfurilor. Pe scurt, acestea afectează perspectivele de dezvoltare ale restului lumii.

Care sunt principalele caracteristici ale comerțului extra-comunitar cu bunuri în perioada 2000 – 2011?

La nivelul anului 2011, principalii parteneri comerciali ai UE în sfera comerțului cu bunuri (ținând cont de ambele fluxuri cumulate, export și import), au fost: SUA (13,8% din total), China (13,3%, foarte aproape de SUA), Federația Rusă (9,5%), Elveția (6,6%), Norvegia (4,4%), Turcia (3,7%), care a devansat Japonia (3,6%), India (2,5%) și Brazilia, care a depășit Coreea de Sud (2,1%). Comparând aceste ponderi cu cele din 2000, se remarcă majorarea puternică a cotelor Chinei și Rusiei, creșterea modestă în cazul Braziliei și Indiei, în paralel cu scăderea accentuată a procentajelor deținute de partenerii tradiționali, SUA și Japonia. *Merită menționat faptul că, în 2011, Rusia a devansat SUA și a ocupat locul secund, după China, în ierarhia surselor de import ale Uniunii.*

În 2011, UE a înregistrat excedente semnificative în relație cu SUA, Elveția, Turcia, Emiratele Arabe Unite, Hong Kong - China, Australia, dar și cu alte țări, precum Mexic și Egipt. UE a continuat să marcheze un excedent nesemnificativ în relație cu India și un deficit moderat cu Brazilia – în contrast cu deficitul înregistrat în 2006-2008, în timp ce soldurile negative ale balanțelor în relație cu China și Rusia au fost remarcabile. *Soldurile negative ale balanțelor comerciale în relație cu China și Rusia au rămas cele mai ridicate în planul relațiilor UE cu partenerii săi extracomunitari.* Aceste deficite au fost urmate de cele înregistrate în relație cu Norvegia, Japonia și Kazakhstan. Se remarcă, totodată, diminuarea deficitului balanței comerciale în relație cu Coreea de Sud.

Care sunt principalele caracteristici ale comerțului extra-comunitar al României?

Turcia, Rusia și China, în această ordine, au rămas în 2011 principalii parteneri comerciali ai României din afara UE, în timp ce cele mai ridicate deficite comerciale au fost înregistrate de România în relație cu Kazakhstan, China și Rusia.

Ponderile ocupate de țări precum BRIC, SUA, Elveția, Japonia în schimburile comerciale ale României sunt cu mult inferioare mediilor comunitare. În

schimb, cotele altor țări precum Turcia, Ucraina, Serbia (deopotrivă la export și la import) sau Kazakhstan (la import) sunt cu mult superioare mediilor UE.

În 2011, atât valoarea exporturilor, cât și cea a importurilor României din țări extracomunitare au continuat să crească în ritmuri susținute (de 24,9% și, respectiv, 16,2%). Valoarea exporturilor extracomunitare a fost de 13 miliarde euro, iar cea a importurilor corespunzătoare de aproape 15 miliarde euro, ceea ce a determinat diminuarea deficitului balanței comerciale a României cu țările din afara UE în 2011 până la nivelul de aproximativ 2 miliarde euro (scădere cu 20,3% comparativ cu 2010). Turcia, Rusia și China, în această ordine, au rămas în 2011 principalii parteneri comerciali ai României din afara UE. Cele mai ridicate deficite comerciale au fost înregistrate de România în relație cu Kazakhstan (majorare până la 2,15 miliarde euro), China și Rusia (diminuare până la nivelurile de 2,14 miliarde euro și, respectiv, 1,07 miliarde euro).

România continuă să păstreze avantaje competitive în ceea ce privește costul resurselor umane și calificările iar apartenența la UE amplifică oportunitățile economice și de export. Cu toate acestea, firmele românești, multe insuficient capitalizate, au intrat într-o competiție inegală cu alte companii puternice nu numai din UE, ci și din afara UE.

Cum sunt promovate obiectivele comerțului comunitar?

În acest sens, obiectivele politicii comerciale a UE, legate direct de susținerea intereselor europene pe piețe cât mai deschise, sunt în prezent promovate la nivel multilateral, regional, bilateral și unilateral, după cum urmează:

- la nivel multilateral, cadrul de bază al opțiunilor politicii de liberalizare îl reprezintă OMC;
- nivelul regional cuprinde acordurile de forma preferințelor tarifare cu țările în dezvoltare sau cu țările mediteraneene;
- nivelul bilateral include, pe lângă expansiunea comerțului, și criteriile de transparență a reglementărilor (așa numitul „OMC+”);
- măsurile cu caracter unilateral sunt derivate din interese de dezvoltare sau stabilitate politică în consonanță cu prioritățile politice ale Uniunii (aici pot fi incluse și Acordurile de stabilitate și asociere ale UE cu statele din Balcanii de Vest) și, mai nou, Politica de vecinătate. În ultimii ani, în plan unilateral, UE a dezvoltat Parteneriate strategice cu 10 țări: SUA, Canada, Japonia, Rusia, China, India, Republica Africa de Sud, Brazilia, Mexic și Coreea de Sud.

Care sunt perspectivele comerțului exterior al României?

Din punctul de vedere al eficienței comerțului exterior, România pare a fi competitivă, în principal, în sectoare care folosesc forța de muncă mai ieftină, schimburile comerciale fiind orientate preponderent către statele membre ale Uniunii Europene. Dacă judecăm din punct de vedere teoretic, acest tip de comerț este un comerț de tip HOS, adică România exportă produse intensive în factorul abundent de care dispune.

Perspectivele nu sunt prea optimiste, dacă ne referim la diferența de salarii care determină o migrare din ce în ce mai mare a populației spre țările mai dezvoltate ale Uniunii Europene, fiind foarte posibil ca avantajele comparative să dispară datorită faptului că forța de muncă, la fel ca orice altă resursă, are limite, iar rata natalității scade. Aceasta va avea drept consecință directă pierderea de către România a avantajului comparativ în produsele intensive în muncă, și astfel, a competitivității datorate costului scăzut al forței de muncă.

Pentru ieșirea din criză, este nevoie de o trecere de la o creștere bazată pe forța de muncă ieftină, la o creștere bazată pe produse complexe, care să se bazeze pe știință și tehnologie.³ Teoriile creșterii consideră ca surse importante de creștere economică, cercetarea-dezvoltarea, investițiile în educație și formarea profesională. Acești factori pot susține implicit un comerț cu produse intensive în tehnologie, pe care le promovează inclusiv Uniunea Europeană, ca obiectiv strategic al acesteia, stipulat în prevederile Agendei Lisabona și în Strategia Europa 2020. Dacă avem în vedere statisticile, ponderea de sub 1% a cheltuielilor cu cercetarea-dezvoltarea în PIB este mult prea redusă pentru a se putea reflecta în exporturi intensive în tehnologie. În plus, ramurile cu o contribuție însemnată în producția industrială și export înregistrează o activitate de cercetare redusă (de exemplu, textile, confecții, pielărie, încălțăminte).

Deschiderea economică a României se bazează astfel pe factori cantitativi și nu calitativi, fiind preponderente avantajele comparative la sectoarele intensive în forță de muncă, care au un aport redus la valoarea adăugată brută.

Viitorul comerțului exterior românesc depinde de capacitatea României de a-și exploata punctele forte, mai ales la nivelul resurselor umane, resurselor naturale, produselor tradiționale și specificului cultural, coroborate cu o mai bună coordonare între companii, asociații de afaceri și organizații private și sectorul public, ca singurul mod în care se pot exploata oportunitățile, depăși slăbiciunile și amenințările și respectiv, capitaliza tot mai mult de pe urma avantajelor ce decurg din statutul României de membru al Uniunii Europene.

³ Exemplul cel mai concludent în acest sens este cel al țărilor asiatice, care în perioada 1980-1992 au cunoscut o scădere accentuată a ponderii produselor intensive în muncă și o creștere a ponderii produselor intensive în tehnologie.

Care sunt provocările și perspectivele exporturilor românești?

Provocările cu care se confruntă exportatorii în funcție de teritorialitate și elementul transfrontalier pot fi grupate astfel:

➤ Provocări din interior: axându-se pe dezvoltarea și diversificarea capacității de producție și de ofertare la export, creșterea productivității, dezvoltarea resurselor umane, calitate, dezvoltarea tehnologiei, competențe de management și marketing pentru export și competențe în cadrul rețelei de sprijinire a comerțului pentru a ajuta întreprinderile în chestiuni legate de partea de ofertă;

➤ Provocări operaționale, de graniță sau angrenajul “Border”: axându-se pe dezvoltarea unui mediu de afaceri, care este competitiv internațional, pe reducerea costurilor tranzacțiilor comerciale, pe eficientizarea procedurilor și documentațiilor oficiale, pe facilitarea comerțului și dezvoltarea infrastructurii;

➤ Provocări pe partea de cerere externă, de exterior, axându-se pe identificarea oportunităților comerciale externe, furnizarea de sprijin pentru accesul pe piețele externe, promovarea imaginii țării și a sectoarelor sale, branding, promovarea investițiilor străine directe orientate spre export și transferul de tehnologie/know-how;

➤ Provocări de dezvoltare, axate pe contribuția exporturilor la dezvoltarea regională, generarea de locuri de muncă, reducerea sărăciei și protecția mediului.

Pe parcursul elaborării celor două Strategii Naționale de Export (2005-2009 și 2012-2016), cu pronunțat caracter sectorial, se pot evidenția **două mari tipuri de constrângeri și provocări**:

a) **Constrângeri ce țin de capacitatea instituțională** de a duce la bun sfârșit astfel de analize sectoriale, constrângeri care au condus la dificultăți în colectarea de date, dar și în formarea grupurilor de analiză;

b) **Constrângeri sectoriale de competitivitate ale ofertei de export**, așa cum au fost ele evidențiate în analizele sectoriale.

Cele două exerciții strategice au evidențiat mai multe provocări importante la nivelul sectoarelor cu potențial de export. Cea mai importantă provocare evidențiată de setul de analize sectoriale se referă la lanțuri naționale înguste și în mare parte puțin eficiente, care conduc la pierderea de avantaje competitive importante și o rigiditate structurală a ofertei de export.

Marea provocare, sub aspectul ofertei de export, o constituie potențialul, încă nevalorificat, al energiilor regenerabile.

Promovarea investițiilor în industriile exportatoare reprezintă de asemenea o provocare importantă, permițând o integrare pe verticală aprofundată, o

intensitate tehnologică mai ridicată și o valoare adăugată ridicată prin transfer tehnologic.

Majorarea exporturilor naționale nu poate fi făcută accidental și presupune managementul unei strategii naționale elaborate și implementate în parteneriat public-privat. Fără o astfel de înțelegere, atât sectorul public cât și sectorul privat nu vor avea mijloacele și căile necesare pentru a depăși toate constrângerile care pot bara drumul spre piețele externe.

Care sunt căile pentru o dezvoltare sustenabilă a exportului? Care este rolul Strategiei Naționale de Export?

Punctele slabe ale exportului românesc sunt legate de rigiditatea structurală a ofertei de export care nu corespunde cerințelor pieței sau este bazată pe o intensitate tehnologică redusă sau o valoare adăugată redusă. Exporturile sunt foarte dependente de lanțurile productive dominante din țările din prima linie a ierarhiei exportatorilor. Exportatorii români sunt în multe cazuri subcontractori care gestionează funcția de producție dar nu și pe cea de marketing. Prin urmare, mulți exportatori au abilități manageriale reduse pentru a putea concura pe alte surse ale avantajului competitive, altele decât forța de muncă ieftină și nu dezvoltă branduri puternice pentru a fi recunoscute ca atare de către consumatori.

Pornind de la performanțele actuale ale exportului, precum și de la provocările existente la nivel internațional, se consideră că opțiunea strategică pentru România trebuie să se refere la: un export competitiv, diversificat și sustenabil, bazat pe valoare adăugată ridicată și înaltă specializare în comerțul internațional.

Având în vedere această opțiune strategică, Strategia Națională de Export (SNE) 2012-2016 vizează, ca obiective strategice la orizontul anului 2020, următoarele:

- creșterea contribuției exporturilor în PIB la 50%;
- un portofoliu de export mai bine diversificat, atât ca produse, cât și ca parteneri comerciali;
- un echilibru dinamic mai favorabil al balanței comerciale a bunurilor, precum și al balanței serviciilor;
- creșterea valorii adăugate a produselor exportate;
- management integrat și creșterea capacității instituționale de susținere a dezvoltării exportului la nivel național și regional; modernizarea rețelelor de sprijin extern și intern;
- creșterea volumului de resurse pentru instrumentele de sprijin, atât la nivel de sector public, cât și privat, concomitent cu dezvoltarea unui sistem modern de management externalizat pe fiecare program de susținere;

- susținere cu precădere a exportului inovativ și a clusterelor inovative de export.

Obiectivele generale menționate se pot materializa din patru mari perspective strategice – *regională, sectorială, client exportator și instituțională*, din care decurg o serie de inițiative de dezvoltare a exportului, specifice fiecărei perspective în parte.

România ar trebui să se concentreze în viitor atât asupra sectoarelor de export tradiționale cât și asupra noilor tendințe internaționale și europene, cum ar fi IT&C, energii regenerabile, produse bio etc. Managerii români și afacerile private ar trebui consiliate și stimulate să se intereseze de aceste noi oportunități.

Sporirea capacității la nivelul asociațiilor de afaceri ar trebui de asemenea avută în vedere în scopul de a le permite să reprezinte și să promoveze exportatorii individuali. Creșterea capacității asociative la nivel de firme și dezvoltarea de *cluster* inovative este o altă șansă ce trebuie valorificată. Dezvoltarea de produse inovative presupune colaborare între firme pe lanțurile valorice și dezvoltarea de servicii în rețea.

STRATEGY AND POLICY STUDIES (SPOS) 2012

SUMMARIES

- STRATEGY AND POLICY STUDIES (SPOS) 2012 -

ISSN 1843-1372

© European Institute of Romania, 2013

Bd. Regina Elisabeta nr. 7-9, Sector 3, București, România

Phone no. (4021) 314 26 96; Fax (4021) 314 26 66

E-mail: ier@ier.ro

Website: www.ier.ro

Graphics and DTP: Monica Dumitrescu

Printing: Alpha Media Print SRL București, Splaiul Unirii, nr. 313, www.amprint.ro

FOREWORD

Promoting public policies based upon prior research, rigorously founded, represents a key element in providing quality results with a positive impact upon the lives of citizens. The European Institute of Romania, as a public institution with the role of supporting the creation and the implementation of the Government's policies, continued in 2012 the research - development programme, dedicated to the *Strategy and Policy Studies – SPOS*.

The SPOS programme is designed to provide the background and to help the implementation of the Romanian Government policies in the area of European affairs by providing information and alternative scenarios to the policy makers.

In 2012, as a part of the *Strategy and Policy Studies* project, *four studies* were elaborated, tackling fields which are relevant for Romania's evolution in the European context. The research had in view to provide **founding elements** and proposals for policy measures in key areas such as the **migration policy** (*Perspectives of the Migration Policy in Romania's Current Demographic Context*), **European affairs coordination system** (*Coordination of European Affairs at national level. Cooperation mechanisms between Government and Parliament on European Affairs. Comparative Study in EU Member States*), **fiscal policy** (*Taxing financial transactions and its consequences on economic growth, financial stability and public finances*) and **foreign trade policy** (*Perspectives and challenges for the Romanian exports between 2010-2014, from the Standpoint of the EU Bilateral and Regional Trade Relations*).

In the end, we would like to thank both the research teams and all those who have supported the research process in its various stages.

Gabriela Drăgan

Director General of the European Institute of Romania

CONTENTS

Study no. 1

Perspectives of the Migration Policy in Romania's Current Demographic Context 45

Study no. 2

Coordination of European Affairs at national level. Cooperation mechanisms between Government and Parliament on European Affairs. Comparative study in EU Member States 53

Study no. 3

Taxing Financial Transactions and its Consequences on Economic Growth, Financial Stability and Public Finances 61

Study no. 4

Perspectives and Challenges for the Romanian Exports between 2010-2014, from the Standpoint of the EU Bilateral and Regional Trade Relations 68

Study no. 1

*Perspectives of the Migration Policy in Romania's Current
Demographic Context*

*Authors**: **Bogdan Alexandru SUDITU**, PhD (coordinator)
Gabriela PRELIPCEAN, PhD
Daniel Celu VÎRDOL, PhD
Oana Ancuța STÂNGACIU, PhD

The current study aims to develop an integrated assessment of all forms of migration and especially of correlations between these and the demographic changes occurring in Romania. The paper's general objective is to analyse the migration phenomenon and the policies associated to it in the context of the deep transformations of the demographic structures in Romania.

Without generalising, the issue of the demographic changes taking place in Romania over the last two decades had a polarised approach: negative demographic effects, ageing and demographic dependency, decrease in the number of inhabitants, considered mainly as the result of the dropping birth rate, increase of death rates and the change in family demographic practices in the

* **Bogdan Alexandru Suditu** PhD, coordinator of the study, is lecturer at the University of Bucharest, Faculty of Geography. Specific fields of interest include: residential mobility and migrations, urban and territorial planning, housing, territorial and regional development strategies, toponymy. He undertook research stages abroad with scholarships from the Romanian and the French Governments; studies at École Nationale d'Administration, Strasbourg – France. Research activity in national and international multidisciplinary teams.

Gabriela Prelipcean is a Full Professor at the Economics Department of the “Ștefan cel Mare” University of Suceava. Her fields of interest are international economy, extreme events economics (natural catastrophes, technological accidents, and terrorism), regionalisation and clusters, migration. She undertook research stages abroad as a Fulbright scholar, at Elizabethtown College of Pennsylvania, USA, IZA - Institute for the Study of Labor, Bonn, Germany, Dublin University, Ireland, University of Bologna, Italy and others. She has a rich scientific and research activity, materialised in articles and studies, contracts and grants, her activity being recognized both at the national and international level.

Daniel Celu Virdol has a PhD in Geography, being a deputy director within the National Statistics Institute. He is Romania's representative at the Statistical Office of the European Commission – Eurostat, since 2002, on matters related to “Geographic Informational Systems for Statistics”. He benefited from several traineeships within Eurostat. He also serves as Romania's point of contact for the “European Forum for Geostatistics”.

Oana Ancuța Stângaciu obtained her PhD in Economics and International Business from the “Alexandru Ioan Cuza” University of Iași. She is an assistant lecturer at the “Vasile Alecsandri” University of Bacău, Faculty of Economic Sciences and a senior counselor with the County Directorate for Statistics at the Statistical Data Analysis, Synthesis and Dissemination Bacău Office. Her publishing and research activity involved the deepening of specific interest fields such as: micro and macroeconomics, statistical analysis of the business environment and territorial disparities, macroeconomic forecasting, regional specialization and convergence.

context of a prolonged period of economic transition, while the consequences of migrations were assessed in an ancillary manner, predominantly as regards the economic effects of remittances rather than for their role in the global demographic dynamics of communities.

The methodological framework of the study

The paper tackles, in a first stage, terminology and methodological aspects regarding migrations, analysing from a theoretic perspective the factors which generate migration, but also the statistic instruments able to record it. Since the phenomena analysed are not specific only for Romania's territory, being present in and preoccupying also other EU countries, the study presents synthetically the manner in which migration is tackled in the European strategic documents concerning territorial development, the national and communitarian specific legislative framework, as well as a perspective of the demographic ageing phenomena and of the immigrants' presence in European states. In the context of our country's EU integration, most of the studies dedicated to demographic losses and migrations tackle mainly external migrations. Taking into consideration the demographic changes which affected Romania's regions, the urban and rural areas, authors considered it necessary to elaborate *territorialised analyses* of internal migrations. The main indicators characterising internal migrations are thus analysed thematically, chronologically and in a socio-economic context.

The *statistical information* for urban-rural, urban-urban, rural-urban and rural-rural migrations contribute to understanding associated demographic phenomena, but also to shaping up territorial regional disparities.

By using official statistical sources, Romanian emigrants' fluxes were identified and characterised, as well as those of immigrants to Romania. To draw a full picture of internal migrations, the directions and size of the emigration and immigration phenomena were analysed, based on sex, age groups, nationalities, destination country, development regions and departure and arrival counties. The quantification of migrations has made it possible to put into context public policies, in correlation with migration, as well as their correlation with extreme demographic and economic phenomena (depopulation tendency, demographic ageing etc). Also, demographic imbalances induced by differentiated migrations were analysed from a territorial perspective, as well as the implications of migration for the economic development and the population in Romania. In the end, the study elaborates a series of conclusions and policy recommendations.

Which are the factors generating migration?

In order to offer arguments for public policy proposals necessary in the migration field, the study analyses and assesses migrants flows, both internal and international, as well as the dynamics of demographic transformations at regional or local level in Romania. From this perspective, and in accordance with the agreed terms of reference, the paper analyses the relation between migrations and demographic structures, through the lens of three main components: *internal migrations, international migrations and the economic and territorial perspective.*

A worrying trend is represented by the ageing of the population. Romania faces a slow, yet constant ageing of the population. A factor which influences the decrease in population is the migration phenomenon, as our country deals with a massive migration phenomenon (internal, and especially external). This migration from less developed areas (rural zones or small towns) towards economically dynamic urban areas or towards other states, has led to an imbalance in what concerns the population's distribution and socio-demographic structures and even to a higher depopulation of some areas.

The 2011 census results show an ***unexpectedly large dimension of the external migration***, a fact which contributes to the deterioration of the general demographic picture. In his studies dedicated to Romania's demographic situation, V. Ghețău (2004, 2007) pointed out to the fact that the current demographic situation of the country is the cumulative result of the complex developments as regards the birth rate (fertility), mortality and the external migration over the last two decades.

The socio-economic context of the crisis could be considered responsible for the rise of mortality during the first half of the 90's as well as for the ascending external migration, starting with the second half of the same decade. The economic and social context of the transition is naturally related to the evolution of the birth rate, particularly over the last years. V. Ghețău (2007) considers that the deterioration of the demographic situation has amounted to such dimensions, that any attempt to elaborate a forecast for Romania's population by means of classic analysis, adjustment, correction and extrapolation of current tendencies as regards fertility, death rate and external migration cannot be founded on the current characteristics of the demographic situation. In this context, authors consider that Romania needs a realist vision on its economic and social development for the next decades. When defining and structuring a sustainable development strategy, population is the central element and no further reconstruction of the Romanian society could be elaborated and transposed into reality without any signs of improvement at the demographic level. From this perspective, the major component of a sustainable development strategy should be the very end of the demographic decline Romania faces now. Not least, *globalisation and European integration* have stimulated migration

movements across the global economy, whether it was people's circulation, goods' circulation or capital movement.

Migration – a zero sum or win-win type game?

Over the last years, migration has become a key word for decision-makers in any country, with countless consequences (economic, demographic, social and psychological). In the specialised literature, the concept has suffered multiple updates at the level of definitions, while the migrationist process has undergone important changes, both at the level of fluxes, and stocks, situated, generally, at a superior level. Migration affects not only the migrants, but also the family and friends remaining at home as well as the population in the host country (Prelipcean, 2009). The idea resulting from the economic analyses and from the public debates refers to the benefits of parties involved in the process (migrants, origin country, and destination country). The migration process cannot be considered as a zero sum game, in which only one party wins and the other one loses. The global net effect is a positive one, while one cannot deny the existence of winners and losers in the migrationist process. As a whole, migration is influenced by a combination of economic, political and social factors associated to the migrant's country/place of origin (*leaving factors*) or to the country/destination place (*attraction effect*). From a historical point of view, the relative economic prosperity and the political stability of the European Union had a major attraction role on the immigrants. In the destination countries, international migration can be a tool to overcome certain gaps in the labour market. Nevertheless, international migration alone won't be able to reverse the present trend of population ageing which can be noticed in many EU regions.

Migration, as mentioned in the *Government Decision no. 498*⁴, represents a reality which will continue to manifest as long as discrepancies in terms of welfare and development will exist at the level of various regions of the world. The migrations phenomenon may constitute a chance as it is a factor of human and economic transfers, and, at the same time, because it allows people to fulfil their aspirations. Migration has transformed throughout time, from a regional process, determined by economic, social, natural or political factors, into a global phenomenon, currently being quantified at about 3% of the total population. All the countries in the world are involved in international migration flows. They can be the origin, transit or destination place and in some cases, all of these together. International migration (voluntary or forced) has become a major part of the global existence. Therefore it can be said that an efficient management of migration may play an important role in the economic development, poverty reduction and in diminishing the local and regional demographic disparities. The migration flows are more and more dynamic. Each year since 2002 between 1.5

⁴ Government Decision no. 498 of 18 May 2011 for the approval of the National Strategy on Immigration for 2011-2014.

and 2 million new immigrants settle down in Europe. Even though the nationalist and conservative approaches have a negative view on immigration and despite its complex implications, the process should be seen as an opportunity not only for a demographic rebalance, but also for a dynamic European economy.

Recent trends and demographic forecasts for Romania

The *population decrease* in Romania represents a constant of the last decades, and the birth rate reduction as well as the increase of old population (over 65 years old) confirm the demographic ageing process (mainly due to the age structure of the population). The recorded data indicate both the long-term trends of fertility and mortality and the short and medium term effects of migration and demographic policies. The demographic and economic effects of this evolution will be seen in time and will lead to changes at the level of school-age population and the working population.

The demographic dynamics of the last decade confirms the fact that Romania's population decreased. The statistical data comparative analysis obtained from the population censuses of 2002 and 2011 shows that most of Romania's localities lost population due to negative natural increase and migration. Positive values of the report indicating an increase in demographics are characteristic for large cities and their peri-urban areas. The rest of the territories situated outside the urban polarisation areas suffered significant demographic losses determined mainly either by negative natural increase, together with an increase of mortality and a reduced birth rate, or as a result of migrations towards other regions or countries. The comparative analysis of data on migration from the population censuses of 2002 and 2011 allows illustrating the intensity and the dynamics of the migration phenomenon in Romania. The thematic maps representing the number of people displaced temporarily or for longer periods of time within the country or abroad show that migrations are realities for a large proportion of Romania's population, which creates the need for a detailed analysis of their social, demographic and economic effects. The first conclusion drawn from quantifying the situation of migrants is that between 2002 and 2011 the number of those who left their domicile for longer periods of time increased exponentially. The majority of people in this situation during the last census were abroad.

The distribution of migrants by counties shows that, especially over the last ten years, there have been several urban centres "feeding" with migrants other areas in Romania. Bucharest, due to its high urbanization, contributes with a significant part of migrants registered at the national level.

The distribution of migrants by counties shows that, in all the years covered in the study, there are several centres that „feed” the labour markets from abroad

with emigrants. Due to the *opportunities* that are offered, a large proportion of the emigrants at the national level (16%) leave from Bucharest. In this respect, this situation is out of line with the other counties during the entire analysed period. Another county that represents a pole of emigration during 1990-2010 is Timiș. This county, just like Bucharest, is out of line with the other counties during the analysed period, contributing with 12.4% from the total emigrants. Other counties that concentrate a big number of persons that emigrated, especially during the first years, are also counties from western and central Romania (Sibiu, Brașov, Cluj and Arad), while other areas have fewer percentages.

If during the '90s the migration flow towards abroad was present for all age categories, with a peak of intensity for children under 18 and for young people between 26-40 years old, presently the trend for leaving abroad is present only for the population aged between 26-40, while for the other age categories the external migration flow is positive. The main regions where the population emigrated from were Centre, West – due to the high percentage of Hungarian and German nationality population –, Bucharest Ilfov and North-East, and the regions which received immigrants were West, Bucharest Ilfov and North-East, so that Bucharest Ilfov has a positive migration balance, North-East registers a positive balance only in certain years, while in the other regions the external migration balance was negative throughout the entire period.

The *phenomenon's characteristics in Romania* refer to the fact that *our country became both origin country and destination for international migration, but the status is that of emigration country*. The number of people that transit our territory also increased, Romania having additional responsibilities connected to its position at the Eastern border of the EU (illegal migration, human trafficking, voluntary migration). The policy on migration in Romania considered the adoption of regulations, the establishment of institutions having responsibilities in the field of migration and in cooperation with other countries (Stoica, 2011). The movements at the level of international labour flows distort the labour market in Romania (structure, specialization, segmentation), create imbalances of demographic structures with implications on economics (evolution of macro-economic indicators, fiscal effects, remittances) and on the social assistance system.

After 1990, Romania also was practically forced to develop a system for managing migration. Therefore, in the first wave, engineers, technicians and doctors left for the USA, Canada or France, followed by IT programmers, economists and teachers. Lately, we are witnessing a massive migration of unqualified or medium qualified labour force. The main countries where Romanians work are Italy, Spain, Israel, Germany and UK. Two thirds of all the money sent to the country comes from the Romanians working in Italy and Spain. For example, in 2007 they sent 6.5 billion Euros to Romania, an increase compared to 2006, when the figure was 5.5 billion Euros. Generally, Romanians

leaving abroad represent a competitive, well-trained labour force. Those who graduate universities represent 10%-12% of the total legally emigrated people, 26% of the official emigrants graduated high school or post-high school forms of education, 9% have professional or technical studies, while less than a third of the total emigrants are people graduating only elementary or secondary school (Ghețău V., 2007).

The *analyses undertaken* start from the observation that, for more than two decades it can be noticed a more obvious decline in Romania's population (from 23 million people in 1990 to 21.4 million people in 2008, respectively 19.5 million people in 2011 according to provisory data from the population census in 2011) and this process will continue until 2050 (only 16 million people). ***More severe is the significant deterioration of the age groups structure of the population.*** The decrease in the percentage of the young population has started ever since 1980-1990, then the reduction effect of the annual average of the young population accentuated with the decrease of the birth rate. In 2030, the number of young population will be reduced in all regions by 26 – 40% and by 2050 the decrease will be 44 – 63% (higher reductions in South-West Oltenia and South-East). ***Based on the reduction of young population, the adult population percentage will seriously decrease especially after 2030, reaching 58%.*** More precisely, *in 2050 the adult population in Romania will be of 9.4 million people, with 5.6 million people less than presently.* Regarding the ***percentage of dependent people***, it must be stressed firstly that the percentage of elderly population will increase by 2050 from 15% to 32% and the percentage of young population will decrease from 15.5% to less than 10%, which will stress the imbalances on the labour market (especially in Bucharest-Ilfov and South-West Oltenia).

The ***accelerated process of population ageing*** is based on the *future reduction of the young population segment* (the percentage of young people will significantly decrease to values of 0.14-0.24 young people/adults) and the *increase of life expectancy*. This latter process is highlighted by the increase in the ageing index from approx. 97 (for Bucharest - Ilfov 117) to 235-240 by 2050.

In conclusion, it can be seen a dramatic decrease of the population, as well as an adverse change in the ages structure, meaning an accentuated ageing of the population.

Conclusions and recommendations

As Romania is losing population, it is necessary to identify solutions in order to address several issues: on one hand, to maintain a demographic balance in the areals that are losing population and where the demographic ageing is obvious, and on the other hand, to find measures for encouraging natality within

the migrant population. Even though it seems paradoxical, a person's/couple's mobility from the disadvantaged peripheral territories towards polarizing urban areas doesn't necessarily lead to a direct contribution in ensuring a sustainable demographic trend, fertility and consequently ensuring the generations' exchange. This is why the migration phenomenon must be addressed in an integrated manner, in correlation with the measures regarding the accessibility of health, education, housing etc. services.

The study's results showed that the rural-urban migrations stopped having significant percentages in the migration formula. Besides, it can be seen a selection of migrants, most of the migrants from rural areas (in an overall view, without territorial separations related to these rural areas isolation) being young people, university graduates. Most of these young people settle their residence in polarizing cities after graduating. This finding allows the identification of some aspects related to the mobility/immobility of young people from rural area (except for the communes in peri-urban areas) correlated to the education level. A low level of education must be understood as the result of the lack of well-trained teachers in these areas and their replacement with poorly trained substitute teachers. Moreover, in the aforementioned conditions, the migrations are mainly oriented towards international rather than other areas in Romania. This is the reason why the internal migrations must be analysed in an integrated manner together with an accurate interpretation of the conditions in the areas of departure and arrival.

Within the urban-rural migrations, the most numerous are the domicile changes of citizens towards the new peri-urban pavilion-like residential areas. These population movements have direct effects on the peri-urban rural areas' transformations, but in reality, those involved don't change their life style, they only expand it.

In order to ensure the *coherence of actions and the territorialisation* of associated measures, a priority aspect must focus on the development and promoting of a National Demographic Strategy in Romania (endeavour announced ever since 2008 by the minister of labour and social protection).

Study Nr. 2

Coordination of European Affairs at the National level. Cooperation Mechanisms between the Government and the Parliament on European Affairs. A Comparative Study in EU Member States

Authors*: Professor **Iordan Gheorghe BĂRBULESCU** (coordinator)
Lecturer **Oana Andreea ION**, PhD
Lecturer **Nicolae TODERAȘ**, PhD

The study aims to analyse the difficulties that the Romanian administration faces when elaborating and implementing its own efficient framework for the

* **I.Gh. Bărbulescu** is a University professor, he holds a PhD in political sciences/ international relations, supervisor of doctoral programmes within the National School of Political Sciences and Public Administration (NSPSPA), and has authored numerous papers in European Studies field, such as: *The EU. Deepening and Enlargement* (Trei, 2001), *The European Union. From economy to politics and The European Union. From the national dimension to the federal one* (Tritonic, 2005, 2006), *The European Union. The politics of enlargement* (Tritonic, 2007), *Decision - Making in the EU* (Polirom, 2008) etc. Under his leadership were also published the *Unabridged Trilingual Dictionary of the European Union*, Polirom, 2009 and the SPOS Study entitled “*The implications of entering into force of the Lisbon Treaty upon the Romanian institutions and policies*”, 2011. His activity crosses the academic realm, being also President of the Romanian Association of International Relations and European Studies and the President of ECSA – Romania. He is a Jean Monnet professor of the European Commission, manager and expert within tens of research projects or European Funding related. He is also, for many years, a RAQAHE and CNATDCU expert. He used to work for the Ministry of Foreign Affairs, in the European Affairs field, being rewarded the *Knight Order of the Faithful Service*.

Oana Andreea Ion has a PhD in Political Sciences and she is a lecturer within the NSPSPA in Bucharest. Her research interests are related to European Union studies, moreover on the new approaches of the governance, her publications including titles like *Current Approaches of the European Union governance* (Iași: Polirom, 2013) or the SPOS Study *The Lisbon Treaty. Implications upon the Romanian institutions and policies* (Iordan Bărbulescu – coord., Alice Iancu, Oana-Andreea Ion, Nicolae Toderaș; Bucharest: EIR, 2011). During the past few years, she has been involved in many projects related either to the practical and theoretical process of connecting the high education system in Romania to the European context, either to involving the Romanian academic environment in the national and European process of elaborating public policies (e.g.: the exploratory research project *Implementing the social market economy in Romania as a means of “Europeanisation” of the Romanian society* – project leader; the project *Inter-university cooperation aiming to develop quality courses and master programmes in the field of public policies and programmes assessment* – quality assurance expert consultant; the project *Assuring the quality of higher level education in Romania in the European context. Developing the academic quality management at systemic and institutional level* – coordinating assistant; etc).

Nicolae Toderaș has a PhD in Political Sciences, he is a lecturer in the International Relations and European Integration Department and his expertise area focuses both on EU policies and assessment of the organisations and institutions. He is the coordinator of the European Documentary Center within the NSPSPA and since July 2012, a member of Team Europe Romania Network. He has published various articles, public policy-related studies, commentaries and viewpoints on EU policies, EU governance, governance of tertiary education, regional development policies, assessment of institutions and organizations, and the deepening of relations between the Republic of Moldova and the EU. He is member of several national and international professional associations in the field of IR and European integration and of some associations dealing with the assessment of public policies and programmes. Over the last 5 years, he has actively participated in implementing several strategic projects aiming at the structural reform of the higher education in Romania. In addition to his academic activity, Mr. Nicolae Toderaș contributes to the transfer of policies, approaches, institutions and instruments in the higher education system from Romania towards the Republic of Moldova.

coordination of the European Affairs system. **The general objective of the study** is represented by the analysis of the institutional framework of European Affairs in Romania, aiming to enhance and maximize its efficiency.

The research examines the **factors** which generated and perpetuated imbalances and disruptions in the collaboration of authorities responsible for managing the European Affairs field, mainly the legislative and executive branches. The mechanisms responsible for generating persistent imbalances between the governmental and parliamentary structures are analysed. An aspect of this issue is the unclear definition of the nature and attributes of the policies and processes pertaining to European Affairs, although lately efforts have been made to reinforce the coordination authority in the European Affairs field. **The specific objectives of the study** consist in exploring and knowing, from a comparative perspective, the best practices in the field of European Affairs coordination and the cooperation mechanisms between EU member states and the Romanian practice in this field, and identifying the causal chain generating the inefficient relations between the main internal actors participating in the management of European Affairs, with a focus on the collaboration between the Government and the Parliament. Not least, the study aims to elaborate a set of **recommendations** regarding the reshaping of the current institutional design managing the European Affairs at a national level.

What is the methodological framework of the study?

Identifying the causes of the inefficiency of institutional agreements on European Affairs coordination at the domestic level, as well as elaborating the set of recommendations regarding the institutional redesign, were both undertaken from the perspective of the new institutionalism (Pollack 2011; Goetz și Hix 2000; Huber and Shipan 2002). The research took into consideration the theoretical approaches specific to the political sciences and public policies, focusing on the development of institutional arrangements and the organizational framework pertaining to the management of European Affairs at an internal level and the assessment of their efficiency.

From this perspective, the Parliament, the Government and the Presidency are seen as *interdependent actors* in the management of the European Affairs. In this case, the interdependence is placed on a horizontal axis, which involves a higher degree of communication and transparency, responsibility and *organizational*

*responsiveness*⁵, but also organizational efficiency. From a methodological standpoint, the team of authors undertook, besides the classical documentation and research methods, a series of interviews with institutional actors which are part of the specific processes regarding the management of the European Affairs.

Foreign Affairs versus European Affairs?

In the course of evolution of the European affairs coordination systems at a domestic level, the association of European affairs with foreign affairs has represented a prior phase in the shaping up of a European affairs coordination system in many European states. This association occurred due to the lack of both an internal expertise and of an institutional apparatus sufficient in terms of size and capabilities for the coordination process. In its turn, the intergovernmental nature specific to some European processes has had its role in this association. Kassim, Peters și Wright emphasize that, in the past, the issues pertaining to the EU were integrated in the foreign policy, being managed mainly by Foreign Affairs ministers. Moreover, European policies were perceived as being external to member states, being endowed with a temporary interest both for the population and for the political actors. Recently, a growing impact of European policies upon member states' citizens and the political actors is distinguishable.

On the other hand, the European political framework has become more and more complex, requiring an enhanced involvement of member states on their own, but also as members of the EU, towards which they express their allegiance. We cannot ignore or underestimate the fact that, along this intricate process, member states sometimes feel the need to protect their national interests (Kassim, Peters and Wright 2000, 3-5).

We notice that European affairs become an entity per se, distancing itself, to a certain extent, from the classical understanding of foreign affairs. Moreover, European affairs have a more specific character, focusing on EU decision-making processes, but also on protecting the national interests. After the entering into force of the Lisbon Treaty, the inter-governmental character of certain European processes has become more relative. In this sense, the nature of the European affairs coordination process bears new meanings and goals, targeting more the specific of the complex governing processes of the EU. Consequently, the

⁵ Through „*organisational responsiveness*” we understand the way in which organisational actors pertaining to the internal system of European Affairs develop a receptive, anticipatory and predictable behaviour in satisfying their citizens' preferences, by involving in their actions both the epistemic communities as well as the beneficiary ones. See: Jacobs, Claus. 2003. *Managing Organizational Responsiveness: Toward a Theory of Responsive Practice*, Deutscher Universitätsverlag; Jørgensen, Torbell Beck. 1993. „Modes of Governance and Administrative Change” in Kooiman, Jan. *Modern Governance: New Government-Society Interactions*, Sage, p. 219 - 232; Hoppe, Robert. 2010. *The governance of problems: Puzzling, powering, participation*, The Policy Press; Piattoni, Simona. 2010. *The Theory of Multi-level Governance. Conceptual, Empirical, and Normative Challenges*, Oxford University Press.

association of the European affairs coordination with the foreign affairs becomes more and more difficult to maintain following this new process type. To this aspect we add the fact that, in time, it has been reinforced a more efficient degree of expertise specific for the European affairs, which also supports the existence of a process per se. Even when the coordination is maintained at the level of Foreign Affairs ministries (this is the case in 16 member states out of 27), this option has more to do with the role of the General Affairs Council as coordinator of the other Council structures – and therefore with the advantage of having at “the lead” of European policies the same person, the Foreign affairs minister, both in Brussels and at the national level - rather than with the understanding of European policies as “external affairs”. The countries in this situation argue that their national position is more coherent if the same person considers these policies from both perspectives, national vs. European. Naturally, the other EU member states will highlight the fact that European affairs/policies pertain also to the national dimension, and, therefore, they should be tackled accordingly.

Can the efficiency of European affairs coordination system at the national level be measured? If yes, how?

As regards the efficiency assessment of the national coordination system of European affairs, some authors (Dimitrova and Maniokas 2007, 1-5) argue that, through its implementation, it aims at *assessing the extent to which the coordination system succeeds in translating the national interests into a coherent position, which can be supported and which can have an impact on the European Union institutions*. Yet, these two authors point out to the fact that the efficiency of the national coordination systems does not have to be determined only in terms of achieving the policy objectives, viewed in general as being outside the state. In addition, an assessment should not neglect how the *ex-ante* coordination can lead to attaining consensus of the majority of relevant internal actors on the common position, that is to be promoted towards a certain European policy.

On the other hand, the efficiency of the European affairs coordination can be analysed also through the perspective of the existence or not of functional relations between the various actors involved in the coordination process. In this vein, we must be aware of situations such as: the existence or not of inter-institutional conflicts; the fulfilment or not of the duties and attributions by each actor; the separation or not of competences, all these having a central role for the capacity of a member state to formulate coherent positions related to different European affairs issues. To these elements we add the importance and the capacity of attaining the consensus of most relevant internal actors and the extent to which the national objectives are being promoted, but especially achieved at the European level. An efficient coordination does not depend only on the leadership and the hierarchical subordination pattern adopted (Metcalf 2008, 133), but also on the ability of line ministries to establish adequate institutional

agreements, able to facilitate a flexible dialogue and cooperation between them. Therefore, communication strategies between actors involved in the European affairs coordination at the domestic level must ensure a flexible and fluid communication, leaving larger space for the transparency in the elaboration of national negotiation positions.

The efficiency of the system can also be analyzed through its capacity to adapt to different institutional changes, by maintaining functional agreements, which generate efficient relations and eliminating the ineffective ones.

European Affairs coordination in Romania. Main stages and issues

Given that in Romania the European affairs coordination system was initially inspired by the French model, later on suffering a series of institutional changes (some inspired by models from other EU states), an important part of the study addresses the need to know, from a comparative perspective, the best practices in European affairs coordination and the cooperation mechanisms in other EU Member States.

Based on this criterion of “affinity” between the Romanian system of coordination of European affairs and other models present in EU states, and according to the efficiency criterion of existing systems, the study presents in detail the European affairs coordination models in the French Republic, the Federal Republic of Germany, the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland, the Kingdom of Spain and the Polish Republic. When selecting these cases, consideration was paid to both the features of large countries, with experience and accountability in the management of European affairs, as well as to the diversity element, manifested in their belonging to successive EU enlargement waves, as well as to different approaches to its development, ranging from the European-federalism to the rather intergovernmentalist ones. One thing is certain; they have been identified as being representative for the current general European affairs coordination formats. A second group of countries, whose analysis is less detailed, is that of the Kingdom of Denmark and the Republic of Lithuania (the choice took into account, on the one hand, the need for a detailed presentation of a coordination model that gives a special role to the national parliament, and on the other hand, the need for an efficient EU funds’ absorption in the case of a smaller state, without significant institutional resources).

Thus, in Romania’s case, one cannot speak about the existence of a European affairs coordination model per se, but rather about a continuous process of establishment/re-establishment/ changes of copied/adapted/unique structures, the most recent example having manifested at the end of 2012, with the setting up of the European funds ministry (through the reorganising of the European Affairs ministry), which should lead in the European affairs field alongside the

Foreign Affairs ministry, which assumes its share of activities and structures from the former European Affairs ministry.

The perpetuation of confusion over the association of foreign affairs with European ones, the absence of an integrated legislative framework on European affairs coordination as a system, the existence of over-regulations or, on the contrary, the lack of it, the absence of continuity, forecasting and of a strategic vision as to the role of each institution in the coordination of European affairs, the deficit in specialised staff on European issues, the allocation of insufficient funds for the training and expertise promotion in this sector, as well as the lack of efficient communication strategies, the absence/insufficiency of *ex-ante*, intermediary and *ex-post* assessments of national policies in an European context, have continuously determined the emergence and preservation of a series of ineffective institutional arrangements in European affairs coordination at the national level.

Risks such as the continuation of ineffective institutional arrangements, the preservation and/or accentuation of existing interinstitutional conflicts, the additional erosion of the administrative capacity of actors involved in European affairs management, the poor absorption of structural and cohesion funds, the low participation in the reform process of EU policies, the intensification of *infringement* procedures applied by the European Commission to Romania are real. On the one hand, we find it particularly important to achieve institutional arrangements which eliminate political considerations from the coordination of European affairs, these being understood as a common strategic objective for all national forces/institutions, and, on the other hand, to promote/cultivate a genuine dialogue culture, to replace that of confrontation.

Applying the aforementioned logic in the case of the current European affairs coordination system in Romania, one may state that the delays and the syncope in the deepening of the European integration process originate in certain delays throughout the pre-negotiation phase (*screening*), as well as in the following phase, of the negotiations (February 2000 – February 2001). Even so, it must be acknowledged that there was a period, between 2001 -2004, when the coordination functioned and the efficiency of the system was present.

The legislative and executive collaboration functioned and there existed coherence between the internal decisions and Romania's position in the negotiations, which made possible the concluding of the negotiations in 2004. Another period when this cooperation seemed to have resumed working was during the existence of the ministry of European Affairs, the two positive examples referring to the authors' conclusion, according to which the coordination activity was functional when there was a single responsible institutional actor and deficient when there were two or more actors.

Recommendations and proposals for consolidating the European Affairs coordination process at the internal level

In order to avoid the practice of “*parallel coordination*” and to strengthen the coordination of European affairs internally, the authors have identified and elaborated a set of policy recommendations, such as:

- rethinking the institutional design of European affairs coordination by establishing a single coordinator, either as a ministerial entity (Ministry of European Integration or Ministry of European Affairs) or by returning to the idea of a Department of European Affairs attached to the Prime Minister;

- establishing / re-establishing a “politically correct” relation between the executive and the legislative as regards European affairs, so that the Parliament, the ultimate expression of democracy, takes an active role, especially considering the provisions of the Lisbon Treaty; similarly, a politically correct relation should be reestablished between the Government and the Presidency, understood as parts of the executive branch, on the one hand, and between the Presidency and the Parliament, on the other hand;

- an urgent adoption of a post-accession strategy covering at least 2014-2020 period;

- ensuring stability and sustainability of the national European affairs coordination system in order to allow long-term approaches and a coherent monitoring of their implementation;

- introduction of mandatory *ex-ante*, intermediary and *ex-post* evaluations in all activities related to EU policies and funds (the authors have found out with great surprise that the Central Evaluation Unit of the European Funds ministry is going to be dismantled)

- development of a national permanent training program for the personnel specialised in European affairs and its remuneration according to the effort and the social importance of their work;

- creation and development of a more flexible electronic communication system, with a less restricted access than the existing one, and elaboration and implementation of a national consultation strategy regarding Romania’s participation in the EU policy-making process;

- strengthening the position of the academic environment as a domestic co-participant in the EU policy-making process;

- facilitate/unlock the absorption of structural and cohesion funds by simplifying the system, abandoning multiple and cross coordination, and ensuring real co-financing the projects (the authors found out with satisfaction that the ministry for Budget has allocated significantly increased funds for co-financing);

- and last but not least, there is a great need to develop a culture of cooperation and institutional dialogue, so as to replace that of confrontation and conflict; this should lead to the transformation of the “eternal vicious circle” of inefficiency into a “virtuous” one, generating success.

Study no. 3

Taxing financial transactions and its consequences on economic growth, financial stability and public finances

*Authors**: Associate Professor, **Bogdan MOINESCU**, Ph.D. (coordinator)
Lecturer, **Bogdan DUMITRESCU**, Ph.D.
Lecturer, **Iustina BOITAN**, Ph.D.

The study contributes to structuring an integrated approach so as to strengthen the macroeconomic policy framework, with a key role in supporting the sustainable economic growth. The research **examines the consequences of establishing a common system of taxing the financial transactions (FTT)**, announced by a draft European Directive, **through both the common European interests and the Romanian specific ones**. Specifically, the paper assesses the consequences of a national implementation of the tax on financial transactions and **achieves a cost-benefit analysis on the process of value added creation in the Romanian economy**. The estimates of both the immediate effects on the **bank lending**, and the multiplier ones on the real economy generated by the **fiscal impulse** facilitated by the estimated revenues from the financial transactions tax, have been considered. Based on the results of the impact assessment on financial

* **Bogdan Moinescu**, Ph.D. is an Associate Professor with the Money and Banking Department of the Finance, Insurance, Banking and Stock Exchange Faculty (Academy of Economic Studies), teaching "Financial Stability" and "Risk Management" courses, and Director of a Master programme. He plays the roles of financial crisis management advisor in NBR and representative to the Instruments Working Group, set up under the aegis of the European Systemic Risk Board. He took part in international initiatives of financial stability assessment, being frequently involved in discussions with the EC, the IMF and the World Bank experts. As a specialist on financial stability issues, he has contributed to numerous quantitative impact studies, based on the important methodological developments of micro and macroprudential analysis instruments implemented through complex IT solutions. Starting with 2010, Bogdan is an expert in the TAIEX program, run by the European Commission under the European Union neighbourhood policy, providing technical assistance related to systemic risk management and implementation of the Capital Requirements Directive to supervisory authorities in Turkey, Macedonia and Ukraine.

Iustina Boitan, Ph.D., is lecturer with the Money and Banking Department within the Bucharest Academy for Economic Studies. She has published several articles in ISI journals, internationally indexed databases journals and proceedings of international scientific meetings and participated as a member in several national funded research projects. The main research areas are related to the issues of banking systems: efficiency and productivity of banking activity, financial stability, prudential supervision, banking crises management.

Bogdan Dumitrescu, Ph.D., is lecturer with the Money and Banking Department within the Bucharest Academy for Economic Studies and also head of staff within the Technical Secretariat of the Fiscal Council. He attended several specialization courses in macroeconomics, financial markets and fiscal policies within the Joint Vienna Institute. He has published numerous articles in ISI journals, internationally indexed databases journals and proceedings of international scientific meetings and participated as a member in several national funded research projects. The main research directions are related to the issues of macroeconomic balance, fiscal policy sustainability and efficiency of banking systems.

sector stability and economic growth, the authors formulate several elements necessary to support the national position towards the EC's proposal.

Why was the introduction of the tax on financial transaction initiated?

The severity of the global financial crisis has highlighted **major structural limits** not only at the level of credit institutions' risk management strategies, but also in the **financial safety net. Lender of last resort funding by central banks, deposit guarantee schemes and prudential regulatory framework**, as they were before the crisis, **failed to stem the propagation of systemic shock** that spread to the entire European banking system, after the collapse of Lehman Brothers, in the mid-September 2008. The newly created situation showed that **public authorities do not have adequate means to handle the situation of distressed banks on today's globalized markets**. A bank under stress presented the risk of contaminating other financial institutions, including those beyond the borders of a country. During the systemic events, several major banks were in such a situation (Fortis, Lehman Brothers, Icelandic banks, Anglo Irish Bank, Dexia), which indicated that existing mechanisms were not effective. In order to allow the proper management of distressed financial institutions, the design of additional elements was necessary. Meanwhile, **in the absence of particular mechanisms to allow for the orderly liquidation, the EU Member States had no choice but to refinance the banking sector**. Governments and central banks have resorted to considerable financial efforts so as to restore financial stability and to reposition economies on a path of sustainable growth. Thus, an important part of the crisis' fiscal costs came from government contributions to support the financial sector.

To ensure the continuity of supplying essential financial services for individuals and businesses, authorities were forced to inject public money into banks and to issue guarantees at an unprecedented level. **State aids approved by the European Commission to support the financial sector have amounted to 4.5 trillion euro, representing about 37% of the European Union GDP**. The authorities' interventions, varied in magnitude and nature of support measures, were located mainly in the developed countries. Generally, these proved decisive, having in view, among other things, banks' recapitalization, buying distressed assets, granting government guarantees, injecting large amounts of liquidity at low cost. Thus, the massive bank bankruptcies and imbalances in the economy have been avoided, but the burden of impaired public finances remained on the taxpayers' shoulders. In this context, representatives of national authorities and distinguished academics supported **the application of the principle „the polluter pays” at the financial system's level**, taking also into account the positive impact that the introduction of this rule had on environment protection policies. The main efforts were aimed at **developing tools for solving problem-banks situation (bridge bank, bail-in mechanism) and creating bank resolution funds**,

which, together with the deposit guarantee funds would ensure the financing of stabilization measures. These initiatives argue that, in the future, authorities will have the means to intervene decisively, both before the emergence of problems and in early stages of any potential crisis event. In addition, when a bank's financial performance tends to get impaired irreversibly, the proposed measures will ensure the preserving of its critical functions, while the costs of recovery and / or restructuring will be borne by the owners and creditors, not by taxpayers.

Thus, the **bank resolution funds will be used to facilitate an orderly exit from the market of problem-entities** and not as insurance against failure or to bail out banks. The passage of micro-prudential supervision at the European level is considered an essential part of this process. Also, it is expected that, subsequently, the Banking Union building process will be filled with additional measures, such as a common deposit insurance mechanism with extended financing and the integration of banking crises' management component. **Efforts to reform the financial safety net were also accompanied by initiatives related to designing fiscal mechanisms meant to increase the financial institutions' contribution to recovering the costs generated by responses to the economic crisis.** Some EU Member States and the U.S. have already adopted (unilateral) measures for introducing different forms of the financial system's taxation (bank levy, financial transaction tax or taxes on financial institutions managers' bonuses).

In this context, **the European Commission proposed, in late September 2011, a draft Directive on the common system of financial transactions tax** and amending Directive 2008/7/EC, leading to enhanced enforcement of single market rules and discouraging riskier activities taken on some financial market segments. According to the draft Directive, applying a FTT would be achieved starting with 2014, the stated aim being to ensure a decisive contribution to preserving the financial stability, in order to achieve sustainable growth in Europe. So far, several EU Member States have experienced various forms of taxation, applied to national financial sector. The heterogeneity of these unilateral initiatives, in terms of financial transactions taxed, tax base, rates of taxation and taxpayers, contributed to the success or, conversely, to the failure of the revenues collection. The European Commission's proposal aims to establish a harmonized framework at European level, to boost the benefits of a tax on financial transactions, along with mitigation / elimination of inherent risks (distortion of competition between financial institutions, financial activities relocation, translation of costs to customers).

Is the taxing of the financial system justified in Romania?

Judging retrospectively, **the reparatory taxation component cannot be justified economically for our country**, as public funds to recapitalize credit institutions were not used. In the future either, the new framework comprising

stabilization measures will not allow this type of operations, since the development of the Banking Restructuring Fund allows resolution of failing banks by means of credit institutions contributions.

The corrective taxation of the Romanian banking system has also weak economic fundamentals, given the fact that financial institutions in Romania depicted a traditional business model, both in the period preceding the global financial crisis and after its onset. The low ratio of trading book amounts in total bank investments (less than 5%) as a trend of the last four years reveals the limited exposure to this type of operations. In addition, financial institutions in Romania haven't carried out securitization transactions, haven't issued structured financial products and didn't hold in their portfolios securities resulting from the securitization of high risk loan packages. Regarding derivative transactions, they have an insignificant share in total banking operations conducted, which indicates a relatively limited financial sophistication of the big players in the domestic banking system. One must take into account that, Romania, as an EU member state, has as main objective the convergence towards the single market, a process that involves legal harmonization, too. **The risk of regulatory arbitrage** is however small, due to the insignificant involvement of Romanian intermediaries in international financial markets. Concerns expressed relate to the possible relocation of investments from the financial sectors of countries opting for introducing the tax, to those who do not take such a fiscal measure. However, even in the absence of taxation, Romanian financial system benefits from favourable capital relocations are not to be expected. The solvent demand for financial products is limited and financial intermediation costs are still high compared to those of other Member States, proportionally with Romania's sovereign risk premium. In the case of our country, the highest risk is the reputational one, as the absence of an integrated approach at the European institutions level can be interpreted as inconsistency in public policies.

What are the consequences of the introduction of FTT on economic growth, financial stability and public finances in Romania?

The empirical evaluation of the quantitative impact of the draft Directive showed that, although immediate budgetary effects would be slightly positive, the tax on financial transactions can contribute only marginally to the formation of the state financial resources, recording a relatively small size in relation to GDP (0.3 percent), while two thirds of this would be provided by the savings registered at contributions to the EU budget. In a scenario where the EU reaches consensus on a proposal, Romania might record an improvement in the general consolidated budget of about 1.8 billion lei, in the context of a lower specific weight of the revenues from the FTT than in the case of the current key for allotment of contributions according to the gross national income. The initial budgetary impact remains positive, but reduces to about 0.6 billion lei,

representing the net sum resulting from direct revenues generated by FTT, in the absence of an EU-wide implementation of the proposed Directive and the launching of enhanced cooperation procedure. In this case, there are no savings in Romania's contribution to the EU budget. Therefore, the scale of the initial benefit at the level of the general consolidated budget depends to a high degree on EU member states' decision to implement the tax across the whole community or just partially, through the enhanced cooperation mechanism. Either way, the negative effect on the general consolidated budget exerted by higher interest expenses, as a result of investors' claim that state-issued securities bear higher yields, so as to partially compensate the FTT introduction, should also be considered.

These additional costs are estimated at 70 million in the first year, most likely to increase in the coming years. Regarding the structure of direct revenues collected as a result of the FTT introduction, **most of them come from taxing transactions with government securities**, as a result of higher transaction volumes in this market compared to the Bucharest Stock Exchange transactions, or those related to derivatives traded by banks. These scenarios can be explained by the early stage of development of the stock market in Romania, characterized by low liquidity, the contribution to financing the economy being almost negligible compared to the contribution of the banking system. It must be noted that the Romanian banking system is mainly based on traditional activities. The derivatives transactions are relatively less used, which renders potential revenues from taxation not very high. **The cumulative effect on economic growth depends, mainly, on the credit multiplier and the level of financial stability**, while the process of financial disintermediation is a real risk, in the context of introducing the new tax. **The quantitative impact study confirms the major effect of taxing financial transactions on private sector credit.** Payment of FTT would put downward pressure on the credit supply, acting in the sense of **bank deleveraging**. The contraction of credit stock compared to the baseline scenario is estimated at **about two percent annually**, for the period of analysis (2013-2015). The unfavourable dynamics is emphasized, however, by the end of the interval, and the hypothesis of entering into a vicious spiral of financial deleveraging cannot be removed. The analysis reveals that the introduction of an FTT is likely to create pressure to increase financial intermediation costs, pressures manifested both in financial instruments directly targeted by the tax, but also in other banking products and services. Thus, the empirical **analysis highlights the increase of financial intermediation costs**, especially on the loans interest rate component, subsequent to the FTT implementation. While interest rates on deposits would improve by only 0.085 percentage points exclusively in the first year from the date of implementation of the financial transactions taxation, interest costs for borrowers in the private sector would increase by about 0.3 percentage points per year, due to supplementing the risk premium that would be required by banks to offset at least some of the additional costs with provisions and of new obligations to the state budget. Phenomena accompanying the compression of bank financing are critical for the formation of

gross value added. While **the redistribution effect associated to the temporary improved state budget is relatively modest, against the background of both a low elasticity of GDP to government spending and a limited amount of resources that would be freed by the TTF implementation, the economy would come into negative territory.** The estimated impact, according to the scenario related to the EC's draft Directive, shows **the deepening of economic activity contraction** from baseline scenario, with values from about 0.5 percent in the first year after the introduction of FTT to about 0.8 percent in the third year of implementation. Impact severity increases with about ten percent in the enhanced cooperation scenario, while the fiscal stimulus to the economy would be three times lower than in the case of the draft Directive adoption.

The negative economic dynamics affects, in turn, borrowers' repayment capacity, triggering an increase in provision expenses. Additional concerns arise from the net interest income, too. Although in the first two years of analysis the effect of the FTT introduction is slightly positive, development in net interest incomes becomes strongly negative in the third year. The negative net impact on credit institutions' financial results would amount, in the period under analysis, at about 3.5 billion lei. Compressing own funds is accompanied by a proportional adjustment of risk-weighted assets, by restructuring the banks' balance sheets, so that the capital adequacy ratio is reduced only marginally. As long as the sources of profitability will not regenerate and factors that ensure the repayment ability will not improve, the impact of the FTT on credit institutions' capitalization will degenerate into a sharp bank disintermediation. In this context, the flow of new loans will be restricted in so much that the economy will shrink further and revenues from current taxes will decrease dramatically. Two years after the possible introduction of the FTT, **the net impact on the public finances position would move into negative territory,** against the background of compression of current incomes and revenues from taxes. The accentuation of the downward economic dynamics, in the context of deepening financial disintermediation, affects the amount of contributions to consolidated state budget, triggering a vicious spiral between sovereign risk and credit risk. **Public finances would be even more problematic in the scenario of enhanced cooperation procedure.** The absence of budgetary resources' partial relieving for the chapter on Romania's contribution to the EU budget would reduce to one third the funds available for the fiscal stimulus, increasing the decline of revenues that would be collected from current taxes, amid the deepening of economic downturn related to the scenario of adoption of the EC draft Directive on the financial transactions taxation.

Thus, public finances would benefit less from financial transactions taxes as compared to the gap that would form from the collection of current taxes. In the absence of a mechanism for replacing the contribution to the EU budget by transferring two-thirds of the revenue generated by FTT, **the result of the impact study suggests that the net effect would be negative, since the first year of implementation, not only for the real economy and the financial sector, but also for public finances.** Neither the alternative of non-participating

to the enhanced cooperation procedure is without unintended consequences to the economic development of Romania, given that the GDP growth of our country depends significantly (an elasticity between 50 and 100 percent) on the evolution of economic activity dynamics in the euro area, and the EC estimates (DG ECFIN, October 2012) show that a financial transaction tax will affect the euro-zone GDP by about 0.3 percent annually. Thus, we expect that the GDP growth diminishes by 0.15 to 0.3 percent, even if Romania does not accept the proposal for taxing financial transactions.

What conclusions can be drawn?

Complementary to the outcome of measurements aiming the tri-faceted public finances health - economic growth - financial stability, **the qualitative examination revealed a minor relevance of EC's proposal for adopting the FTT in the case of our country, against the background of conservative financial intermediation in Romania and of the manner credit institutions passed through the economic crisis, without using the resources of the state budget.** Independent, however, of the low degree in which the repairs, corrections and harmonization targeted by the EC's project are appropriate to improve the role played in the local economy by the Romanian financial system, one cannot ignore the favourable position for the FTT, expressed by the countries of origin of major financial institutions in Romania, namely Austria, France and Greece. In these circumstances, **we consider useful to maintain an open position, which avoids the explicit rejection of the perspective of introducing a financial transactions tax in Romania, preserving the availability for a favourable response in the event that there is an agreement at EU level on the application of such taxes.** However, any decision to adopt a uniform fiscal framework across all economic sectors should achieve a balance between regulatory costs and tax liabilities. At the same time, we think that **this scenario should be managed so as not to risk creating gaps in the collection of contributions in the form of „bank levy” imposed to credit institutions' unsecured liabilities exclusively for financial stability purposes,** according to the operational mechanism agreed with external partners (EC / IMF / World Bank) during negotiations for the international financial assistance programme. Since the financial resources are acquired by the Banking Restructuring Fund, to ensure the financing of any stabilization measures taken by the Romanian National Bank for problem-banks' resolution, **the continuation of the funding policy of the Bank Deposit Guarantee Fund, both on the component of deposit guarantee and on the bank restructuring, is a distinct strategic direction, which should, in our opinion, be given priority over other tax initiatives in the financial system.**

Study no. 4

*Perspectives and Challenges for the Romanian Exports between
2010-2014, from the Standpoint of the EU Bilateral
and Regional Trade Relations*

*Authors**: Cornel ALBU, PhD (coordinator)
Agnes GHIBUȚIU, PhD
Iulia Monica OEHLER-ȘINCAI, PhD
Costin LIANU, PhD
Adriana GIURGIU, PhD

The study aims, *on the one hand*, to examine the international trade trends and extra-community trade flows and the new directions of EU's trade policy in relation to the rest of the world. On the other hand, it brings to the forefront the main trends of the Romanian foreign trade as well as the issue of Romanian

* **Cornel Albu** is a researcher with the Institute for World Economy of the Romanian Academy (IWE). Beginning with 1990 he occupied various positions such as: head of sector, deputy director, acting director and scientific director of the IWE. Since 1992 he is associated professor to the Bucharest Academy of Economic Studies, the Romanian-American University and from 1996 to the Ecological University of Bucharest. Over the last 20 years, he elaborated and coordinated a series of studies of the IWE Research Programmes, included in the Fundamental Programmes of the Romanian Academy, which have approached the European integration, the evolution of the world economy conjuncture and especially that of the OECD countries, the evolution and the enlargement of the Euro Zone.

Agnes Ghibuțiu holds a PhD in economic sciences and a position of senior researcher within the IWE. Her areas of expertise include: the service economy, the international trade, the multilateral commercial system, the global production system, commercial policies. As author and co-author, she published numerous studies, books and articles both locally and abroad, presenting scientific papers on services at international conferences in the US and various European and Asian countries. Her book on services *Serviciile și dezvoltarea. De la prejudecăți la noi orizonturi* (Expert Publishing House, Bucharest, 2000, 366 p.) received the „Virgil Madgearu” prize of the Romanian Academy in 2002.

Iulia Monica Oehler-Șincai holds a PhD in international economic relations and acts as scientific researcher at the IWE. Her activity in the private sector (foreign trade), public and research sector have facilitated her approach of the economy from multiple perspectives: micro and macro-economic perspective, national, regional and global. As author, co-author and coordinator, she elaborated numerous studies and articles on issues such as: international trade and commercial policies, emerging economies, BRIC(S) countries, the Asian development model, EU foreign relations, new public management.

Costin Lianu holds a PhD in economic sciences and acts as director within the Ministry of Economy, Trade and Business Environment and associated professor at the Spiru Haret University and the University of Bucharest. He is the coordinator of the National Export Strategy for 2005 – 2009 and respectively 2012 – 2016, which was elaborated in public-private partnership within the Export Council. Among his area of expertise are: international trade, marketing, foreign assistance, export strategies management and branding strategies. He published several books and a great number of articles in specialized journals.

Adriana Giurgiu is an Associate Professor, dean of the Faculty of Economic Sciences, University of Oradea. She teaches disciplines such as: International Trade and Commercial Policies; European Economy; International Investments. She is the Director of the European Documentation Center – Oradea. She took part in post-doctoral research activities within the project „Economic scientific research, support of the human welfare and development in a European context” (CERBUN 2010-2012). She is a member of the International Affairs Department Council of the University of Oradea.

export competitiveness and ways to attain sustainable development. The study is primarily aiming to identify Romania's competitive advantages and disadvantages in the area of trade, in the context of deep structural changes at the global and European level, and, based on this, aims to put forward a set of recommendations and proposals for decision-makers at macro-economic and micro-economic level. Thus, on the one hand, promotional policy proposals were elaborated, meant to support the Romanian policy makers, and on the other hand, proposals for the business environment, so that, based on them, Romanian exporters could eliminate their weaknesses and be able to face competition, both on the Single Market and on the extra-Community markets.

Another major objective of the study was to formulate „targeted” recommendations, on sectors with high potential for export, taking into account the priorities set in the National Export Strategy 2012-2016.

What are the main developments, trends and structural changes in the international trade in goods?

The analysis reveals the direct link between the evolution of the global economy and international trade under the impact of the global financial and economic crisis of 2008-2009. The crisis has negatively affected trade dynamics and enhanced the pace of structural changes, as reflected in the important structural shifts of global economic power away from developed countries towards a number of fast-growing emerging and developing countries.

What are the main trends as regards new emerging powers?

The global crisis and the uneven recovery of world trade have further amplified the structural transformations in the global economy, the largest change involving ***the long-term shift in economic power from West to East and from North to South***, i.e. from the developed countries towards a number of emerging and developing countries, particularly China and India.

In the context of these changes, emerging and developing economies increased their contribution to the global GDP and grew to be the main sources of global growth. Their share in world trade has expanded significantly, and South – South trade and investment links have become a formidable new force in the world economy. Due to their remarkable export performances and growth of their foreign exchange revenues, emerging and developing countries are playing now a more important role in the international financial system. These economies have managed to accumulate huge amounts of foreign exchange reserves, to establish sovereign wealth funds, raise capital from international capital markets, attract substantial foreign investments and also invest part of

their financial assets abroad. As a result, these countries increasingly shape the global macroeconomic landscape and its prospects. They exert a major impact on competitiveness, influencing global income, the employment rate and commodity prices. In short, they affect development prospects in the rest of the world.

What are the main characteristics of the extra-community trade in goods between 2000-2011?

In 2011, the EU's *main trade partners in the field of trade in goods* (taking into consideration both export and import flows) were: the USA (13,8% of total), closely followed by China (13,3%), Russian Federation (9,5%), Switzerland (6,6%), Norway (4,4%), Turkey (3,7%), which surpassed Japan (3,6%), India (2,5%) and Brazil (2,3%), which outranked South Korea (2,1%). Comparing these shares with those recorded in 2000, one can remark China and Russia's sharp shares increase, Brazil and India's modest growth shares, in parallel with the accentuated diminishing of traditional partners' shares (USA's and Japan's). It should be underlined that, in the same year, *Russia surpassed the USA and became the second largest import source for the EU, albeit far behind China.*

In 2011, the EU recorded *remarkable trade surpluses* in relation to the USA, Switzerland, Turkey, United Arab Emirates, Hong Kong-China, Australia, but also with Mexico, Egypt and other countries. The EU continued to register an insignificant trade surplus in relation with India and a moderate deficit with Brazil – in contrast to the high deficits of 2006-2008, while the notable deficits in relation with China and Russia persisted further. The EU-China deficit considerably diminished, while, by contrast, the EU-Russia deficit consistently increased. *The negative trade balances recorded by the EU in relation with China and Russia remained undeniably the highest among all the EU trade deficits.* These were much higher than the deficits with Norway, Japan and Kazakhstan. At the same time, one can notice the diminishing of the trade deficit in relation with South Korea.

What are the main characteristics of Romania's extra-community trade?

In 2011, at the level of Romania's extra-EU trade, Turkey, Russia and Ukraine remained the most significant export destinations, while China, Kazakhstan and Russia were the most noteworthy import sources for our country.

Shares of countries like BRIC, USA, Switzerland and Japan in Romania's trade flows are much lower than their shares at the EU level. By contrast, shares of Turkey, Ukraine and Serbia (for both exports and imports) and Kazakhstan (for imports) are much higher than the EU averages in relation with these countries.

In 2011, Romanian exports and imports to/from extra-community countries continued to record high growth rates (of 24.9% and 16.2% respectively). The export value amounted to EUR 13 billion and the import value to almost EUR 15 billion, which generated a trade deficit of circa EUR 2 billion (decrease of 20.3% as compared to the level of 2010). Taking into account both trade flows (export plus import), Turkey, Russia and China, in this order, remained Romania's main trade partners from outside the EU in 2011. The highest trade deficits were recorded in relations with Kazakhstan (increase to the level of EUR 2.15 billion), China and Russia (slight decline to circa EUR 2 billion and EUR 1 billion respectively).

Romania continues to preserve competitive advantages such as human resources costs and qualifications, while its EU membership amplifies its economic and trade opportunities. Nevertheless, most of the Romanian companies lack the financial strength and entered a "disproportionate" competition with strong companies, not only on the Single Market, but outside the EU as well.

How are the EU trade objectives promoted?

EU trade policy objectives, directly linked to supporting the European interests on open markets, by means of gradual elimination or lowering tariff and non-tariff barriers and setting up an understandable and transparent regulation framework, are promoted at multilateral, regional, bilateral and unilateral level.

- At **multilateral** level, the general framework for trade liberalization options is delineated by the World Trade Organization (WTO);
- The **regional** framework is made up of agreements, including tariff preferences or special relationships with different countries, such as Mediterranean neighbours;
- The **bilateral** level incorporates beside trade expansion the transparency criteria (the so-called "WTO+");
- The unilateral measures derive from development objectives or political stability goals, in accordance with the EU political priorities (for instance, in this category can be included the Stabilization and Association Agreements with Western Balkan countries and recently the European Neighbourhood Policy – ENP and "ENP+"). From a unilateral perspective, over the last years, the EU has developed strategic partnerships with ten countries: the USA, Canada, Japan, Russia, China, India, South Africa, Brazil, Mexico and South Korea.

What are the perspectives for Romania's foreign trade?

In terms of the efficiency of its foreign trade, Romania seems to be competitive mainly in sectors that use cheaper labour force, trade being oriented mainly to the European Union member states. If we were to make theoretical considerations, this type of commerce is a HOS type trade, meaning that Romania exports intensive products of the abundant factor that is available.

Prospects are not very optimistic if we refer to the difference in wages that result in an increasingly large migration of the population to more developed countries of the European Union, which makes very likely that comparative advantages shall disappear, on the one hand, because labour force, as any other resource, is exhaustible, and on the other hand, due to low birth rates. This will have as a direct consequence, a loss of Romania's comparative advantage in labour intensive products, and thus, a loss of the competitiveness assured by a low cost of labour force.

To overcome the crisis, a shift is required from growth based on cheap labour force to a growth based on complex products that are based on science and technology⁶. Growth theories consider as important sources of economic growth, the following: research and development, investment in education and professional training. These factors can implicitly support a trade in technology-intensive products, promoted also by the European Union, as a strategic objective, stipulated by the Lisbon Agenda and the Europe 2020 Strategy. If we consider the statistics, the share of less than 1% of GDP for the R&D expenditure is far too small to produce effects in technology-intensive exports. In addition, branches with a significant contribution in industrial production and export record a minor research activity (e.g.: textiles, clothing, leather and footwear).

Romania's economic opening therefore relies on quantitative rather than qualitative factors, with prevailing comparative advantages in the labour-intensive sectors, which have a lower contribution to the gross value added.

The future of Romanian foreign trade depends on our country's ability to exploit its strengths, especially with regard to human resources, natural resources, traditional products and cultural specificity, combined with better coordination between companies, business associations and private organizations and the public sector, as the only way to make good use of opportunities, to overcome weaknesses and threats and respectively, to capitalise increasingly on the benefits arising from Romania's status as a EU member state.

⁶ The most conclusive example of this is that of Asian countries, which between 1980 and 1992 saw a sharp decline in the share of labour intensive products and an increase in the share of technology-intensive products.

What are the challenges and perspectives for Romanian exports?

Challenges facing exporters may be grouped, based on their territoriality and the cross-border element, as follows:

- Challenges from within: based on the development and diversification of production and export supply, in order to be able to meet export requirements, increased productivity and quality, technological changes, human resource development, improved competencies in international marketing, better managerial and marketing skills inside the trade support networks, to assist companies on issues related to the supply.
- Operational challenges, border or “Border” mechanism; Focused on developing an internationally competitive business environment, reducing commercial transaction costs, optimisation of procedures and official documentations, facilitating trade and development of infrastructure
- Challenges as regards the external demand: Focused on identifying foreign trade opportunities, supplying assistance for accessing foreign markets, promoting the country’s image and its sectors, branding, promoting export oriented foreign direct investments and the transfer of technology/know-how,
- Development challenges: focused on contribution of exports to the regional development, job creation, poverty reduction, and environmental protection.

During the elaboration of the two National Export Strategies (2005-2009 and 2012 - 2016), with a strong sectorial component, **two main types of constraints and challenges** can be highlighted:

- c) **Constraints related to the institutional capacity to conduct** sectorial analyses, those leading to an incapacity to collect data and to form sector group experts;
- d) **Sector constraints related to the competitiveness of the export supply**, as showcased in the sectorial analyses.

The two strategic exercises have highlighted more challenges at the level of sectors with exporting potential. The most important one refers to the inconsistent and mostly ineffective national value chains, which lead to the loss of important competitive advantages and to a structural rigidity of the export supply.

The great challenge, as regards the export supply, is the way it can benefit from the yet unexplored potential of renewable energies.

Promoting investments in the exporting industries is also an important challenge, enabling further vertical integration, higher technological intensity and an increased added value, through technological transfer.

The development of national exports cannot be done randomly, by accident, therefore requiring management of a national strategy elaborated and implemented based on a private-public partnership. Without such an understanding, both the public and the private sector will miss the necessary instruments and ways to overcome all the constraints which pose obstacles towards external markets.

What are the means towards a sustainable exports' development? What is the role of the National Export Strategy?

The weaknesses of the Romanian exports system are related to the structural rigidity of the export supply, unable to cope with market requirements or based on low technological intensity and reduced added value. Exports are highly dependent on dominant productive chains from first rank exporting countries. Romanian exporters are in many cases subcontractors managing production functions but not the marketing ones. Therefore, many exporters have downsized managerial skills, to be able to compete on sources of the competitive advantage other than cheap labour force and are not developing powerful brands, that can be recognized as such by the consumers.

Taking into consideration current exporting performances and the current challenges in the international trade, it is considered that Romania's best strategic option should be the one able to ensure a competitive, diversified and sustainable export, based on high added value and high specialization in the international trade.

Based on this strategic option, the National Export Strategy (NES) 2012-2016 targets strategic objectives for 2020, as follows:

- Increased share of exports in the GDP, up to 50%;
- A diversified export portfolio, both as product structure and geographical orientation/trade partners;
- A dynamic balance between exports and imports and a more balanced trade, both in goods and services;
- Steady increase of the added value of exports.
- Integrated management of NES and increased institutional capacity to support export development at national and regional levels; modernisation of external and internal support networks;

- Increased amount of resources for support instruments and services for the exporters and increased efficiency of the services and instruments;
- Concentration of the support services towards innovative exporters or exporting clusters.

The above mentioned objectives can materialise through four major strategic perspectives (regional, sectoral, exporting client and institutional), out of which an important number of export development initiatives emerge, specific to each perspective.

In the future, Romania should focus on both traditional export sectors and on emerging ones, triggered by new international and European trends, like IT&C, renewable energies, bio products etc. Romanian managers and private businesses should be advised and stimulated to look into these new opportunities.

Capacity improvement at the level of business associations should also be tackled, in order to enable them to represent and promote individual exporters. Increasing the association capability of companies and developing *innovative clusters* is another opportunity which should be maximised. Developing innovative products requires collaboration between companies on the value chains, as well as the diversification of network-based services.